

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Tereza Křížová

Kriminologické aspekty eutanázie

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Olga Sovová, PhD.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. 12. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 145 952 znaků včetně mezer.

Tereza Křížová

V Praze dne 20. prosince 2023.

Poděkování

Mé poděkování patří především doc. JUDr. Olze Sovové, PhD. za její laskavost, ochotu a cenné rady a připomínky při psaní této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a mým nejbližším, za jejich trpělivost a podporu.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vymezení základních pojmů.....	10
1.1. Život a smrt.....	10
1.2. Pojem eutanázie.....	12
1.2.1. Formy eutanázie.....	13
1.2.2. Eubiosie, dystanázie, usmrcení z útrpnosti a asistovaná sebevražda.....	16
2. Pohled právního řádu ČR na eutanázii.....	17
2.1. Ústavněprávní souvislosti.....	17
2.1.1. Právo na život a právo na nedotknutelnost osoby.....	17
2.1.2. Právo na soukromí v širším smyslu.....	20
2.2. Trestněprávní souvislosti.....	21
2.2.1. Posouzení aktivní eutanázie.....	22
2.2.2. Posouzení pasivní eutanázie.....	23
2.2.3. Posouzení asistované sebevraždy.....	24
3. Trestný čin jako objekt zkoumání kriminologie.....	25
3.1. Teorie kriminalizace.....	26
3.2. Život a svoboda jako hodnota chráněná trestním právem.....	31
3.3. Kriminalizace a dekriminalizace eutanázie.....	33
3.3.1. Újma (harm).....	35
3.3.2. Offence.....	35
3.3.3. Paternalismus.....	38
3.4. Judikatura.....	40
3.4.1. Airdale NHS Trust proti Blandovi.....	40
3.4.2. Pretty proti Spojenému království.....	42
3.4.3. Carter proti Kanadě.....	43
3.4.4. Případ Postma.....	43
3.4.5. Případ Wertheim.....	44
3.4.6. Případ Schoonheim.....	45
4. Žadatel o eutanázii.....	47
4.1. Posuzování kvality života.....	47
4.2. Bezmoc a naděje.....	48
4.3. Žadatel jako svobodný člověk.....	49

4.4. Žadatel jako oběť.....	50
5. Vykonavatel eutanázie	51
5.1. Jednání vykonavatele eutanázie	51
5.2. Následek a intence.....	53
5.3. Vykonavatel jako pachatel trestného činu.....	54
Závěr.....	57
Seznam použitých zdrojů	59
Abstrakt	67
Abstract	68

Úvod

„Nikdo neví, co je smrt, a přece se jí všichni bojí, jako by uznávali, že je největším zlem, třeba je pro člověka největším dobrem.“ Platón.

Smrt je jediná nevyhnutelná věc v ontogenezi každého člověka.

„Nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního oběhu.“¹ Tak smrt definuje zákon. Zde však nastává rozpor: zatímco zákonná definice označuje smrt jako okamžik, z biologického hlediska se jedná o proces,² a právě v tomto procesu umírání existuje i jistá nelidská podoba smrti, stav, kdy člověk nežije, ale je při životě udržován.³

A právě snaha o usnadnění odchodu z tohoto světa přivádí otázku eutanázie. Obsah tohoto pojmu se v průběhu času výrazně měnil, jak budu popisovat v první kapitole, prozatím se však spokojme se základní definicí, že se jedná o „vědomé ukončení života smrtelně nemocného člověka plně způsobilého k právním úkonům (plně svéprávného) na jeho žádost.“⁴

Problematickým se jeví rozpor mezi právem jednotlivce se svobodně rozhodovat o svém vlastním životě (a své vlastní smrti) oproti ochraně lidského života, jako nejcennější hodnoty. Vystává také otázka, kdy míra utrpení dosáhne tak nesnesitelné míry, že její likvidace „převáží újmu, plynoucí z předčasného ukončení života.“⁵ Robert Baxter, muž trpící leukémií v terminálním stádiu, uvedl ve svém přání,⁶ že volba ukončit svůj život: „...se bude týkat mého utrpení, mého života a mé smrti, (a proto) chci mít právo a odpovědnost sám učinit toto kritické rozhodnutí, pokud mě k tomu okolnosti dovedou.“⁷

V práci se budu zabývat otázkou, jaký by měl být život, který chráníme. Zda je žádoucí chránit pouhé bytí, či máme chránit život naplněný. Již Seneca zmiňoval, že „není dobré (pouze)

¹ § 2 písm. e), zákona č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

² Kdy přesně nastává okamžik smrti? Odpověď přináší mezinárodní studie. In: 1. lékařská fakulta [online] 2021 [cit. 19.9.2023]. Dostupné z: <https://www.lf1.cuni.cz/kdy-presne-nastava-okamzik-smrti-odpoved-prinasi-mezinarodni-studie>

³ SCHNEIDERMAN, L. J. Obejmi svou smrtelnost: nelehká rozhodnutí v éře medicínských zázraků. Praha: Cesta domů, 2021, s. 11.

⁴ ČÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s. 102.

⁵ KRATOCHVÍL V. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání in Pocta Dagmar Čísařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 53.

⁶ (přeloženo) „in his affidavit“; JACKSON E., KEOWN J. Debating Euthanasia. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2012, s. 3.

⁷ (přeloženo) „Because it will be my suffering, my life, and my death that will be involved, I seek the right and responsibility to make that critical choice for myself if circumstances lead me to do so.“; JACKSON E., KEOWN J. Debating Euthanasia. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2012, s. 3.

žít, ale dobře žít.“⁸ Nebyla by v takovém případě eutanázie paradoxně oslavou života? Nebo je takové hodnocení života potenciálně společensky nebezpečné?

Bez povšimnutí by neměla zůstat ani potenciální latence činů vykonávaných na smrtelně nemocných osobách. Pokud již smrti nelze nijak zabránit a vykonavatel urychluje nevyhnutelné, takže smrt pacienta nastane jen o několik okamžiků (hodin, dnů, týdnů) dříve, než by nastala přirozeným průběhem věci, je otázkou, zda takové úmrtí bude vůbec podezřelé. A to i v kontextu některých institutů zdravotnického práva a velmi tenké hranice trestnosti či beztrestnosti jednání, které vede k úmrtí pacienta.

Ačkoliv existuje takřka nekonečné množství okolností a postupů, které mohou doprovázet umírání smrtelně nemocné osoby, pokusím se v práci nastínit možné trestně právní kvalifikace k činům, které vedou k úmrtí vážně nemocného pacienta.

Tato práce se bude rovněž zabývat možností aplikace teorií kriminalizace na činy, které naplňují znaky eutanázie a pokusí se vyhodnotit, zda je potřebné a vhodné eutanázii kriminalizovat. Na eutanázii bude také nahlížet z pohledu osob na ni zúčastněných, tedy zejména žadatelů a vykonavatelů. Dále se pak bude argumentovat ohledně morální (ne)vhodnosti nastavení hranice trestnosti a beztrestnosti v právním řádu České republiky.

Diskuze o eutanázii probíhá na odborné i laické úrovni po mnoho let. Bylo by více než troufalé předpokládat, že lze do jedné práce shrnout problematiku, která zasahuje do několika samostatných oborů. Budu se tedy zaměřovat na trestněprávní, a především kriminologické aspekty tohoto fenoménu.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol, přičemž v první kapitole vymezím pojmy, se kterými je v práci dále pracováno. Zejména se budu zabývat biologickým a (problematickým) právním vymezením života a především smrti. A dále rozdělím pojem eutanázie dle jejich jednotlivých forem.

Druhá kapitola je věnována pohledu právního řádu České republiky na eutanázii. Eutanázie bude zvažována z pohledu její ústavněprávní přípustnosti na základě porovnání práva na život a práva na soukromí. Dále se kapitola věnuje trestněprávní kvalifikaci eutanázie dle jejich jednotlivých forem, včetně poukázání na tenkost hranice mezi jednáním právem aprobovaným a jednáním kriminalizovaným.

Ve třetí kapitole budou nejprve představena teorie kriminalizace a základní teorie hodnoty lidského života, které budou následně aplikovány na eutanázii. Dále budou na základě těchto teorií

⁸ (přeloženo) „*Non enim vivere bonu est, sed bene vivere*“; Citováno v: CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O., Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s. 103.

komentována vybraná soudní rozhodnutí zahraničních soudů včetně rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.

Čtvrtá a pátá kapitola se pak bude věnovat osobám na eutanázii bezprostředně zúčastněných, tedy žadateli a vykonavateli. Na tyto osoby bude nahlíženo z hlediska kriminologického se zvláštním důrazem na motivaci jejich jednání.

Delimitace

Pro účely této práce budu uvažovat o dospělém, plně svéprávném pacientovi, který je schopný vyjádřit své přání. Dále v práci nebude brán do úvahy ekonomický argument proti eutanázii, který dle mého názoru tuto etickou debatu tendenčně zjednodušuje.

1. Vymezení základních pojmů

Pro účely této práce a provádění dalšího zkoumání a úvah je třeba si vymezit některé základní pojmy, se kterými bude dále pracováno. Jedná se zejména o pojmy života a smrti a dále o pojem eutanázie vč. vymezení jejích forem a dalších pojmů s ní spojených.

1.1. Život a smrt

Definice života je daleko složitější než definice smrti. Zatímco, jak je již uvedeno v úvodu této práce, při vymezení smrti člověka si právo vystačí s jednou větou, o definici (lidského) života se právo nepokouší. Život vymezuje pouze jeho začátkem a koncem, jako s právními událostmi a s dobou mezi těmito okamžiky pracuje jako s daností. Ustanovení § 23 občanského zákoníku stanoví „Člověk má právní osobnost od narození do smrti.“

Obecná charakteristika života „*musí zahrnovat vlastnosti společné všem živým soustavám.*“⁹

Těmito vlastnostmi jsou:

- Přítomnost nukleových kyselin a proteinů jako hlavních molekulárních složek;
- Vysoká organizovanost a stupňovitá uspořádanost;
- Otevřenost z hlediska termodynamického, tedy výměna látek, energie a informací s okolím;
- Schopnost samoregulace;
- Metabolismus, tedy soubor enzymových reakcí probíhajících uvnitř živých soustav, které zajišťují přeměnu látek a energií přijatých z okolí;
- Schopnost autoreprodukce a schopnost vyvíjet se;

Výše uvedená biologická definice života sice odlišuje živé soustavy od neživých,¹⁰ k popsání lidského života však zdaleka nestačí. Pokud uvažujeme o lidském životě, přemýšlíme o něm zpravidla jinak než o životě ostatních živých organismů. V takovém případě musíme nalézt kritéria, které jej od ostatních organismů odlišují, což výše zmíněná nejsou. Černý hovoří o osobním životě, který zahrnuje mj.:

- Naši historii, současnost a budoucnost;
- Hodnoty, přání a touhy;
- Myšlenky;
- Vztahy (rodinné, přátelské či milostné).¹¹

⁹ ROSYPAL, S. a kol. Nový přehled biologie. Praha: Scientia spol. s r.o. 2003, s. 6.

¹⁰ ROSYPAL, S. a kol. Nový přehled biologie. Praha: Scientia spol. s r.o. 2003, s. 6–7.

¹¹ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální, Vnitřní lékařství, [online] 2018 [cit. 1.10.2023], s. 242. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

Ty společně (i s dalšími) tvoří unikátní obraz života konkrétního jedince. Konečně, jak k tomu podotýká Tetauer: „*Smrti vždycky předchází život, život, který znamená dílo, a na díle záleží víc než na smrti.*“¹²

„*Smrt je individuální zánik organismu.*“¹³ Legální definice smrti, ač se jedná o otázku skutkovou, je uvedena ve výše zmíněném transplantačním zákoně jako „*nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního oběhu.*“ Takové vymezení ovšem není souladné s medicínskými poznatky, z jejichž hlediska je smrt procesem, kde je přesné určení okamžiku skonu problematické.¹⁴ Z hlediska práva významný okamžik, kdy smrt nastala tzv. *momentum mortis* určuje lékař dle § 84 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách) (dále jen „zákon o zdravotních službách“). Ten je možný určit až ve chvíli, kdy nastane biologická smrt, která je, na rozdíl od tzv. klinické smrti, nezvratná.¹⁵

Smrt může přijít ohlášená i neohlášená: rozlišuje se smrt náhlá, nejčastěji spojená se smrtí tragickou, dále rychlá smrt jako označení skonu, který přichází krátce po příchodu nemoci, která je jeho příčinou a konečně pomalá smrt, která se v „*relativně dlouhém čase ohlašuje.*“¹⁶

A právě toto ohlašování, tedy fáze na pomezí života a smrti, se označuje jako umírání, které je v úvahách o eutanázii obdobím zcela klíčovým. Jedná se o „*proces, kdy nemocný člověk v relativně dlouhém čase žije pod znamením hrozící, a nakonec se realizující smrti.*“¹⁷ Tento proces je pro každého zcela jedinečný svou délkou, podobou i průběhem.

Vedle tohoto biologického procesu se však odehrávají také tzv. předcházející úrovně umírání, tedy sociální a psychologické procesy, které předcházejí biologické smrti. Jedná se o stavy, „*kdy člověk, ačkoliv biologicky živý postupně psychicky a společensky z různých důvodů „odumírá.*“

¹² Citováno v: HAŠKOVCOVÁ, H. Rub života – líc smrti. Praha: Orbis, 1975, s. 17.

¹³ HAŠKOVCOVÁ, H. Thanatologie: Nauka o smrti a umírání. Praha: Galén, 2000, s. 74.

¹⁴ ČUHELOVÁ, K. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. [online] 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C.H. Beck, 2023. [cit. 20.11.2023]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.czproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpw2nrql4zc443cl4zdamjlsl44dsx3qmyzdg>

¹⁵ BYDŽOVSKÝ, J. Akutní stavy v kontextu, Vydání 1. Praha: Triton, 2008, s. 63–64.

¹⁶ HAŠKOVCOVÁ, H. Thanatologie: Nauka o smrti a umírání. Praha: Galén, 2000, s. 75.

¹⁷ KÜBLER-ROSS, E., Odpovědi na otázky o smrti a umírání: etický manuál pro mediky, lékaře a sestry. Praha: Tvorba, 1995, s. 17.

Zužuje se okruh jeho činností, jeho sociální a životní prostředí.“¹⁸ Rovněž se vyrovnává se zjištěním, že jeho život končí.¹⁹

Jak upozorňuje Haškovcová, na rozdíl od středověku by v dnešní době většina lidí upřednostňovala smrt rychlou a bezbolestnou, jelikož „*pomalé umírání je vnímáno jako ekvivalent nezměrného utrpení.*“²⁰ O tomto bude podrobněji hovořeno ve čtvrté kapitole.

1.2. Pojem eutanázie

Eutanázie v doslovném překladu z řečtiny znamená „dobrou smrt“ (eu = dobrá; thanatos = smrt).²¹

Ottův slovník naučný vnímá onu „dobrou smrt“ ještě ve významu, který bychom dnes označili pojmem paliativní léčba: „*starati se, aby nemocný v posledních okamžicích života trpěl, co možno nejméně.*“ V definici však zcela vylučuje možnost zkrácení života pacienta, přičemž vyzdvihuje, že vždy existuje alespoň malá naděje na pacientovo uzdravení, „*neboť zkušenost se někdy ve případech nejpodivnějších uhýbá theoretickým domyslům, jinak téměř určitým.*“²²

Pro účely této práce, je nutné stanovit, že se osoba (pacient) může dostat do takového zdravotního stavu, kdy šance na vyléčení či jen zlepšení zdravotního stavu neexistuje.

Definice eutanázie z 20. století již hovoří o ukončení života nevléčitelně nemocných, nevyžaduje však žádost. Avšak uvádí, že je prováděna „*někdy na žádost oběti.*“²³

Pojem eutanázie tedy můžeme vnímat nejméně ve dvou významech. První vychází z doslovného překladu, tedy eutanázie jako dobrá či snadná smrt a druhý je pak ukončení života pacienta, vycházející ze soucitu s jeho utrpením.²⁴

V současnosti je pro vymezení pojmu eutanázie uznávána (byť s výhradami) definice Světové lékařské asociace. Ta vnímá eutanázii jako vědomý a úmyslný čin, jehož záměrem je ukončení života jiného, za současného splnění následujících podmínek: „*subjektem (pacientem) je kompetentní informovaná osoba s nevléčitelnou chorobou, která dobrovolně požádala, aby její život byl ukončen; jednající ví o stavu této osoby a o jejím přání zemřít a páchá tento skutek*

¹⁸ JUSTOŇ, Z., STEINDL, R. in PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. Velký sociologický slovník. Svazek 2. P-Ž. Praha: Karolinum, 1996. s. 1001.

¹⁹ ROZSYPALOVÁ, M., Přístup ke smrti v moderní společnosti prostřednictvím analýzy filmu. Diplomová práce, vedoucí FUJDA, M. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2019, s. 7.

²⁰ HAŠKOVCOVÁ, H. Thanatologie: Nauka o smrti a umírání. Praha: Galén, 2000, s. 74.

²¹ CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O., Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s. 102.

²² Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. VIII. svazek. Praha: J. Otto, 1909.

²³ Ilustrovaný encyklopedický slovník: (a-i). Praha: Academia, 1982.

²⁴ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T., a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 551.

s prvořadým úmyslem ukončit život této osoby; a skutek je proveden se soucitem a bez osobního zisku.“²⁵

Za znaky eutanázie (někdy se používá i pojmu dobrovolná eutanázie) tedy považujeme především: kvalifikovanou pohnutku (soucit) a usmrcení či přispění k usmrcení smrtelně nemocného a trpícího člověka, který o to sám požádal nebo lze takovou žádost alespoň presumovat.²⁶ Přičemž usmrcení je provedeno pouze s ohledem na zájmy tohoto pacienta.²⁷ Jak je patrné z této definice, usmrcením se rozumí také uspíšení smrti, tedy že smrt nastane dříve, než by nastala přirozeným průběhem věcí. Lhostejno, že osoba je smrtelně nemocná a `přirozená smrt` by nastala později byť jen o několik okamžiků.²⁸

Definice Světové lékařské asociace je poměrně úzká a nevejdou se do ní všechny modalilty jednání, které jsou někdy také označovány pojmem asistované smrti.²⁹ Pro účely této práce proto budu uvažovat o eutanázii vymezené jako „*vědomé ukončení života smrtelně nemocného člověka plně způsobilého k právním úkonům na jeho žádost.*“³⁰ Tedy jako o pojmu, který v sobě obsahuje veškeré formy, které jsou popsány v další kapitole.

1.2.1. Formy eutanázie

Možnosti jednání (postupů) jiné osoby než pacienta, které budou mít za následek pacientovu smrt³¹ jsou takřka nekonečné. Přesto je lze typově rozdělit, a to buď na základě konání (*facere*) či nekonání (*omittere / non facere*) osoby odlišné od pacienta na aktivní a pasivní nebo na základě úmyslu osoby, která svým jednáním přispívá k usmrcení pacienta na přímou a nepřímou.³² Pro všechny tyto formy však platí, že se jedná o postup osoby odlišné od pacienta, která má za

²⁵ (přeloženo) „*euthanasia is defined as a physician deliberately administering a lethal substance or carrying out an intervention to cause the death of a patient with decision-making capacity at the patient's own voluntary request.*“; WMA Declaration on Euthanasia and Physician-Assisted Suicide, Adopted by the 70th WMA General Assembly, Tbilisi, Georgia, October 2019. in: World Medical Association [online] [cit. 16.12.2023]. Dostupné z: <https://www.wma.net/policies-post/declaration-on-euthanasia-and-physician-assisted-suicide/>; přeloženo dle: MUNZAROVÁ, M. Co mluví i dnes proti eutanázii? [online] *Zdravotnické právo v praxi*, 2006, č. 1. [cit. 20.9.2023] Dostupné z: <http://solen.cz/pdfs/pr/2006/01/01.pdf>

²⁶ FENYK, J. Stručné zamýšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie), *Trestní právo*, 2004, č. 6, s. 5.

²⁷ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální. [online] *Vnitřní lékařství*, 2018, [cit. 1.10.2023], s. 237. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

²⁸ CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O., *Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd.* Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s. 117.

²⁹ ČERNÝ, D. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) *Eutanázie pro a proti.* Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 69.

³⁰ VOZÁR, J. Pojem euthanasia. *Právník*, 1996, č. 3, s. 231.

³¹ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. *Zdravotnické právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 551.

³² CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O., *Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd.* Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s. 103; 108–109.

následek pacientovu smrt, a to s ohledem na zájmy tohoto pacienta. Pokud dojde k usmrcení pacienta „s ohledem na jiné zájmy než zájmy tohoto pacienta, nelze hovořit o eutanázii.“³³

1.2.1.1. Aktivní a pasivní eutanázie

Pojem **aktivní eutanázie** označuje situace, kdy je třetí osobou zasaženo do tělesné integrity pacienta, přičemž tento zásah vede k jeho smrti. Jde tedy z právního hlediska o konání.

Pasivní eutanázie označuje situace, kdy k usmrcení pacienta dochází kvůli neposkytnutí životně důležité léčby, jedná se tedy o opomenutí či nekonání. Lékař nezahájí léčbu (*withholding medical treatment*) či přestane vykonávat (*withdrawing medical treatment*) další kurativní úkony, čímž v konečném důsledku dojde k (uspíšenému) úmrtí pacienta. V tomto kontextu se mluví o tzv. „*terapeutické pasivitě na konci života*.“³⁴

Pojem pasivní eutanázie se ostatním formám eutanázie vymyká, a to do té míry, že někteří nesouhlasí se zařazením takových skutkových okolností do zastřešujícího pojmu eutanázie,³⁵ jak je ostatně patrné z definice Světové lékařské asociace uvedené výše.

Rozdělení eutanázie na aktivní a pasivní se může na první pohled jevit jako zcela přímočaré, např. Brewin argumentuje, že „*naše vnitřní intuice nám říká, že existuje rozdíl mezi aktivní a pasivní eutanázií*.“³⁶ Na druhý pohled je takové dělení, které přinejmenším zmátlo etickou diskuzi o tomto tématu,³⁷ daleko složitější. Této diskuzi je věnována kapitola 5.1.

V právní diskuzi na toto téma jde zejména o pojetí konání či opomenutí (nekonání) v jednotlivých právních řádech. Tento problém lze ilustrovat na srovnání vnímání tzv. odpojení od přístrojů. Zatímco důvodová zpráva k zákonu o zdravotních službách uvádí, že takový čin je považován za eutanázii aktivní,³⁸ např. anglické právo zaujímá postoj zcela opačný.

³³ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanazie (někdy) morální. [online] *Vnitřní lékařství*, 2018, [cit. 29.9.2023], s. 237. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

³⁴ DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 24–25.

³⁵ Např. ČERNÝ, D. ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanazie (někdy) morální. [online] *Vnitřní lékařství*, 2018, [cit. 1.10.2023], s. 236–244. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

³⁶ (přeloženo) „*Our gut intuition tells us that there is a difference between active and passive euthanasia...*“, LAURIE, G.T., HARMON, S.H.E., PORTER, G., Mason and McCall Smith's Law and Medical Ethics, tenth edition. Oxford: Oxford university press, 2016, s. 629.

³⁷ LEMMENS, T., DICKENS B. Canadian Law on Euthanasia: Contrasts and Comparisons. [online] *European Journal of Health Law*, 2001, vol. 8, s. 136. [cit. 20.9.2023]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eurjhlb8&div=21&id=&page=&collection=journals>

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu o zdravotních službách, k § 36 [online]. [cit. 20.9.2023]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgeyv6mzxgjpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zdá se, že zatímco české právo zaujímá poněkud úzký pohled, že musí obrazně řečeno dojít ke stisknutí vypínače, tedy konání, anglické soudy zvolily pohled širší a odpojení od přístrojů (i přes nutné konání zejména zdravotnického personálu) vnímají pouze jako dílčí krok k ukončení léčby, tedy opomenutí.

České vnímání považují za problematictější, jelikož tím nastává paradoxní situace, kdy pacient může odmítnout, aby byl na přístroje připojen, ale je mu zapovězeno požadovat své odpojení.³⁹

1.2.1.2. Přímá a nepřímá eutanázie

Rozdělení na eutanázii přímou a nepřímou spočívá v úmyslu osoby odlišné od pacienta.

V případě **eutanázie přímé** je úmyslem jednající osoby pacienta usmrtit. Pacientovo přání je v tomto případě přáním zemřít a „*uniknout tak z nesnesitelného života*.“⁴⁰

O **nepřímé eutanázii** mluvíme v případě, že smrt pacienta je uspišena (*hastening death*) negativními vedlejšími účinky léků (zejména analgetik či opiátů), které jsou mu ve zvyšujícím se množství podávány. Bezprostředním úmyslem osoby, která léky podává je tišení bolesti, nikoli usmrcení pacienta.⁴¹ Pacientovým přáním je, aby mu bylo pomoci s umíráním. Pacient musí být o vedlejších účincích poučen a zároveň musí být jejich podávání v jeho nejlepším zájmu, tedy musí jít o jedinou možnost, jak zmírnit jeho utrpení.

V tomto případě mluvíme o tzv. dvojitém efektu (*double effect*), kdy činnost, která má dobrý cíl, může být provedena i přesto, že tohoto cíle může být dosaženo pouze za cenu souběžného škodlivého účinku.⁴² Tedy na jednu stranu léky plní svou funkci a zmírňují utrpení pacienta, na stranu druhou jeho život zkracují.

Je nutné podotknout, že osoba, která léky podává si je zpravidla vedlejších účinků vědoma. I přesto je tato praxe veřejností přijímána a je považována za jednání po právu. Toto jednání, podobně jako pasivní eutanázie, bývá některými autory vyřazeno z definice eutanázie právě pro absenci bezprostředního úmyslu spočívajícího ve smrti pacienta.⁴³ Dle mého názoru do ní však patří, jelikož smrt je alespoň předvídána.

³⁹ DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 238.

⁴⁰ LAURIE, G.T., HARMON, S.H.E., PORTER, G., Mason and McCall Smith's Law and Medical Ethics, tenth edition. Oxford: Oxford university press, 2016, s. 645.

⁴¹ CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O., Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s. 123.

⁴² LAURIE, G.T., HARMON, S.H.E., PORTER, G., Mason and McCall Smith's Law and Medical Ethics, tenth edition. Oxford: Oxford university press, 2016, s. 645; 625–627.

⁴³ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální, [online] *Vnitřní lékařství*, 2018. Vnitřní [cit. 1.10.2023], s. 236–244. Dostupné z: <https://casopisvnitrimlekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

1.2.2. Eubiosie, dystanázie, usmrcení z útrpnosti a asistovaná sebevražda

Pro lepší pochopení problematiky rozhodnutí na konci života je nutné vysvětlit i pojmy s eutanázií související.

Eubiosie neboli „dobrý život“ (eu = dobrý; bios = život),⁴⁴ je v současné době používán zejména ve spojitosti s tzv. paliativní péčí. To jest taková péče o nevléčitelně nemocného pacienta, která tiší jeho bolest a šetří jeho lidskou důstojnost a mírní jeho utrpení⁴⁵ nastává poté, co pacient již nereaguje na léčbu kurativní. Paliativní péči není zasahováno do „*kauzálního průběhu umírání*“.⁴⁶

Oproti pojmu eutanázie ve významu dobré či snadné smrti stojí inverzní⁴⁷ pojem **dystanázie** (řec. dys = špatný, thanatos = smrt). Jedná se o prodlužování biologického života pacienta, aniž by bylo dbáno na kvalitu života či důstojnost.⁴⁸ Pacient nemůže být uzdraven, zároveň však nemůže zemřít.⁴⁹ Jak upozorňuje Holčapek, nejedná se o protiklad eutanázie jako takové, nýbrž spíše o protiklad k „*ponechání přirozeného průběhu*“.⁵⁰

V kontrastu s eutanázií jako ukončení života na žádost pak stojí **usmrcení z útrpnosti** (*mercy killing*).⁵¹ Ač tento pojem v sobě může, dle některé literatury, zahrnovat i dobrovolnou eutanázií (*voluntary euthanasia*), která však není vykonána lékařem, ale jinou osobou, v této práci jím bude výhradně rozuměno jako ukončení života smrtelně nemocného člověka, který si nepřeje zemřít či předčasně ukončit svůj život (*involuntary euthanasia*) a nelze u něj tuto vůli ani presumovat (*non-voluntary euthanasia*).⁵²

Dalším s eutanázií spojeným pojmem je **asistovaná sebevražda**, někdy též označovaná jako asistované sebeusmrcení.⁵³ Základním rozdílem oproti eutanázií je, že jde o pouhé

⁴⁴ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 555.

⁴⁵ ust. § 2 odst. 7 stavovského předpisu č. 10 České lékařské komory: Etický kodex České lékařské komory. 2007. [online]. [cit. 20.9.2023]. Dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf

⁴⁶ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 555.

⁴⁷ KRATOCHVÍL V. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání in Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 52–53.

⁴⁸ DE MENEZES, MB; SELLI, L., DE SOUZA, A.J. Dysthanasia: Nursing professionals' perception. [online] *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 2009. [cit. 20.9.2023]. Dostupné z: <https://www.scielo.br/j/rlae/a/CFMqDTrZBL3xrSmShJbMqPv/?lang=en>

⁴⁹ KRATOCHVÍL V. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání in Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 52–53.

⁵⁰ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 551.

⁵¹ Mercy killing. In: Wex, 2020. [online]. [cit. 19.9.2023]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/mercy_killing

⁵² LAURIE, G.T. HARMON, S.H.E., DOVE, E.S. Mason & McCall Smith's Law and Medical Ethics. Eleventh edition. Oxford: Oxford university press, 2019., s. 611.

⁵³ DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 24–25.

napomáhání s ukončením života a jednání, které bezprostředně směřuje k usmrcení (poslední krok) provádí sama osoba, která chce zemřít.⁵⁴

2. Pohled právního řádu ČR na eutanázii

2.1. Ústavněprávní souvislosti

V problematice eutanázie se promítá několik základních lidských práv a svobod. Ve vztahu k ní je třeba zvažovat zejména právo na život, právo na nedotknutelnost osoby, právo na soukromí a zachování lidské důstojnosti. Vzhledem k tomu, že právní úprava ČR je v oblasti lidských práv značně ovlivněna právem mezinárodním, je o těchto právech uvažováno i v tomto kontextu.

2.1.1. Právo na život a právo na nedotknutelnost osoby

Právo na život je považováno za nejzákladnější lidské právo, jelikož toto právo je předpokladem pro využívání všech dalších lidských práv. Jakožto právo na „fyzickou a biologickou existenci“ založené na důstojnosti⁵⁵ tvoří „základ práva a sociálních vztahů.“⁵⁶ Zejména s ohledem na události 20. století je také kladem požadavek, aby lidská existence byla důstojná. Otázky kvality lidského života z hlediska soukromého, rodinného či sociálního součástí práva na život nejsou. Tyto jsou přenechány jiným základním právům a svobodám.⁵⁷

Právo na život je pozitivně právně zaručeno jak na mezinárodní úrovni, např. v čl. 6 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech: „Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života;“ čl. 2 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“): „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života, kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest;“ tak i na úrovni vnitrostátní v čl. 6 odst. 1 a 2 usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České

⁵⁴ CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O., Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, Studijní texty (Orac), s.108. Shodně i: KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022, s. 414.

⁵⁵ KOKEŠ, M. in BAŇOUCH, H., BAROŠ, J., BOBEK, M., JÄGER, P., KOKEŠ, M., KYSELA, J., LANGÁŠEK, T., MOLEK, P., POSPÍŠIL, I., ŠIMÁČKOVÁ, K., ŠIMÍČEK, V., WAGNEROVÁ, E., WINTR, J. Listina základních práv a svobod: Komentář. [online]. Wolters Kluwer [cit. 25. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

⁵⁶ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 39.

⁵⁷ Para. 39., Pretty proti Spojenému království, rozsudek EÚLP ze dne 29. července 2002, stížnost č.2346/02

republiky, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina“): „1. Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením. 2. Nikdo nesmí být zbaven života.“

Obecně je rozsah práva na život vymezen narozením a smrtí jedince. Avšak ohledně obou těchto momentů vyvstávají kontroverze. Vymezení narozením je některými považováno za opožděné, zejména s ohledem na možnost umělého přerušování těhotenství, které je některými považováno za porušení práva na život.⁵⁸ V případě smrti či umírání se diskuze vede zejména o možném odlišném vnímání lidského života, jeho kvality a důstojnosti „v období blížící se konce.“⁵⁹ Proto se musíme ptát, zda existuje právo jednotlivce na vybrání si způsobu a času ukončení svého života či zda by měl stát chránit život jednotlivce „i proti vůli jeho samotného.“⁶⁰

Ústavní soud takové interpretaci přitakává, když konstatuje: „Stejně tak čl. 1 Listiny, zdůrazňující objektivní nezadatelnost a nezcizitelnost základních práv a svobod, lze chápat i jako omezení samotného nositele základních práv a svobod, a právní řád mu proto může stanovit hranice, které by neměl, jako svobodná rozumem a důstojností nadaná lidská bytost překračovat (...),“⁶¹ a to i v soukromoprávních vztazích.⁶²

Takovým překročením ovšem není, pokud osoba odmítne zdravotní zákrok, byť život zachraňující. Toto právo nalezneme v čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, který stanoví: „Jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. (...) Dotčená osoba může kdykoliv svobodně svůj souhlas odvolat.“ Ve vnitrostátní úpravě pak lze vycházet z čl. 7 odst. 1 Listiny, který stanoví: „1. Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem. 2. Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“ Toto právo je dále konkretizováno v § 34 odst. 3 a 4

⁵⁸ např. Je tu petice proti potratům. Senátoři ale hájí právo ženy rozhodovat o sobě. In: idnes.cz [online] 2023 [cit. 13. 12. 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/senat-petice-proti-potratum-za-obnoveni-legislativni-ochrany-lidskeho-zivota-od-poceti.A230731_112735_domaci_kop

⁵⁹ KOKEŠ, M. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. CHALUPOVÁ, M., KILIAN, P., PROCHÁZKA, V., TOMKOVÁ, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022. [cit. 25. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

⁶⁰ NECHVÁTALOVÁ, L. a BARTOŇ, M. in HUSSEINI F., BARTOŇ M., KOKEŠ M., KOPA M. a kol. Listina základních práva a svobod. [online] (1. aktualizace), Praha: C.H.Beck, 2021. [cit. 22.9.2023] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgfpwk232ge4texzrfzrwynq#>

⁶¹ Bod 36, nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018 sp. zn. III. ÚS 309/16

⁶² KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAR, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022, s. 278.

zákona o zdravotních službách, který se tzv. informovaným souhlasem a negativním reversem zabývá blíže. Pacient poté, co mu byly opakovaně podány informace o jeho zdravotním stavu a byl poučen o rizicích neposkytnutí zdravotních služeb, má právo odmítnout léčbu (její pokračování či zahájení) i v případě, že takové odmítnutí může mít za následek smrt. Jak k tomuto uvedl Ústavní soud: „nelze stavět lékařskou diagnózu nad právo.“⁶³ Nesouhlas s poskytnutím léčby může pacient vyslovit i předem tzv. dříve vysloveným přáním, zakotveným v § 36 zákona o zdravotních službách. Právo pacienta odmítnout léčbu není zpravidla vnímáno jako právo zemřít, nýbrž právo na rozhodnutí, jakým způsobem chce či bude žít.⁶⁴

Ač je primární funkce práva na život obranná, tedy obsahuje v sobě pozitivní závazek státu život chránit, a to i ve smyslu „prosazení opatření na jeho respektování a naplňování“,“⁶⁵ tento požadavek nebrání vnitrostátní úpravě eutanázie či asistované sebevraždy. V rozhodnutí ve věci *Haas proti Švýcarsku* Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) judikoval, že závazku státu chránit život bude učiněno zadost, pokud bude takové rozhodnutí učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co je s ním spojeno.⁶⁶ Ke stejnému závěru dospěl i Výbor Spojených národů pro lidská práva, který také neshledal rozpor aktivní eutanázie s právem na život, pokud je „spojena s dostatečnými zárukami proti zneužití.“⁶⁷

ESLP ale zároveň odmítl ve věci *Pretty proti Spojenému království* interpretaci čl. 2 Úmluvy ve smyslu, že by právo na život v sobě obsahovalo i právo na smrt.⁶⁸ Ale později v rozhodnutí ve věci *Haas proti Švýcarsku* uvedl, že právo na rozhodnutí, kdy a jak osoba ukončí svůj život je chráněna čl. 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života).⁶⁹ Vnitrostátní ekvivalent tohoto práva nalezneme v čl. 10 odst. 2 Listiny, o němž bude podrobněji hovořeno níže.

Ačkoliv je dle judikatury ESLP zjevně možné, aby byl, při dodržení výše zmíněných podmínek, pacient i úmyslně zbaven života (ať ve formě aktivní eutanázie či asistované sebevraždy), žádné rozhodnutí ESLP nevyvodilo právo na eutanázii.⁷⁰ Většina členských států

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV.ÚS 639/2000

⁶⁴ LAURIE, G.T., HARMON, S.H.E., PORTER, G., Mason and McCall Smith's Law and Medical Ethics, tenth edition. Oxford: Oxford university press, 2016, s. 631.

⁶⁵ (přeloženo) „pursue policy measures aimed at its respect and fulfilment“ SHABAS W.A. The European Convention on Human Rights: A Commentary, Oxford: Oxford University Press, 2015., s. 126.

⁶⁶ Para. 54., Haas proti Švýcarsku, rozsudek EÚLP, ze dne 20. června 2011, stížnost č. 31322/07

⁶⁷ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022, s. 415.

⁶⁸ Para. 39., Pretty proti Spojenému království, rozsudek EÚLP ze dne 29. července 2002, stížnost č. 2346/02

⁶⁹ Para. 51., Haas proti Švýcarsku, rozsudek EÚLP, ze dne 20. června 2011, stížnost č. 31322/07

⁷⁰ KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022, s.278.

Rady Evropy tak i nadále ve svých vnitrostátních úpravách aktivní způsobení smrti či napomáhání k umírání nepřipouští, resp. jej kriminalizuje. Tento přístup volí i Česká republika, která aktivní eutanázii ani asistovanou eutanázii neumožňuje.⁷¹ Připouští však, jak je zmíněno výše, na přání pacienta v léčbě nepokračovat či ji nezahajovat, s ohledem na respektování svobody a autonomie vůle jednotlivce,⁷² i když se v určitých případech takové rozhodnutí rovná rozhodnutí zemřít.

Je otázkou, zda by případné přijetí zákona o ukončení života na žádost bylo za podmínek Listiny ústavně konformní, a to zejména s ohledem na čl. 6 odst. 4 Listiny, který stanoví „*Porušením práv podle toto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.*“ Tato formulace nahrává prostoru pro zákonodárce vymezit další jednání, která nebudou považována za porušení práva na život.⁷³ Naopak Pavlíček se domnívá, že by i případné rozšíření zákonné úpravy muselo „*respektovat podstatu a smysl tohoto ustanovení,*“ což dle jeho názoru usmrcení na žádost zjevně není.⁷⁴

Osobně se ztotožňuji s první názorovou skupinou, tedy že by přijetí takového zákona bylo ústavně konformní, a to mj. z důvodů, které uvedl Kanadský nejvyšší soud v rozhodnutí ve věci *Carter proti Kanadě*. Soud zde argumentoval, že je to naopak zákaz eutanázie, který je v rozporu s právem na život, protože lidé se zhoršujícím se zdravotním stavem jsou de facto donuceni spáchat sebevraždu dříve, než by si přáli, kvůli obavám, že později toho již nebudou fyzicky schopni.⁷⁵

2.1.2. Právo na soukromí v širším smyslu

Právo na soukromí vyjadřuje požadavek „*respektu ke svébytnému uspořádání života.*“ Tento požadavek se stal mj. jedním ze základních lidských práv či nároků na autonomii

⁷¹ NECHVÁTALOVÁ, L. a BARTOŇ, M. in HUSSEINI F., BARTOŇ M., KOKEŠ M., KOPA M. a kol. Listina základních práva a svobod. [online] (1. aktualizace), Praha: C.H.Beck, 2021. [cit. 22.9.2023] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgfpwk232ge4texzrfzrwynq#>

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn.I. ÚS 2078/16

⁷³ DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života. Právní aspekty, s. 218.

⁷⁴ PAVLÍČEK, V. et. al. Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář. 2. díl. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání, Praha: Linde, 1999, s. 74.

⁷⁵ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022, s. 414.

jednotlivce.⁷⁶ Základem je jeho negativní rovina: „*být nechán na pokoji*.“⁷⁷ Nicméně obsahuje i pozitivní závazek státu spočívající v zabránění třetím osobám zasahovat do soukromí jiného.⁷⁸

Právo na respektování soukromého a rodinného života je obsaženo v čl. 8 Úmluvy. Na vnitrostátní úrovni pak v čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny stanoví: „*1. Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. 2. Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.*“ (odst. 3 čl. 10 Listiny je vynechán záměrně). Jak zmiňuje Kratochvíl, ochrana jednotlivce proti jeho vůli principiálně zakázána není, jak lze dovést mj. z judikatury Ústavního soudu, avšak tato hranice jasná není.⁷⁹

Bohatá judikatura ESLP k čl. 8 Úmluvy jej interpretuje tak, že obsahuje i právo na důstojné ukončení života, jak již bylo uvedeno výše. Jak ESLP sám zdůrazňuje, nepopírá tím zásadu posvátnosti (nedotknutelnosti) života, která je Úmluvou chráněna, pouze zdůrazňuje, že v době nevídaného medicínského pokroku se mnoho lidí obává, že budou muset setrvávat ve stavech, které se přiči jejich představám o sobě samých.⁸⁰ Taková interpretace soudu může mít i důsledky do vnitrostátních ustanoveních o lidské důstojnosti, které samostatně v Úmluvě obsažena není.

Jak zdůraznil Ústavní soud v otázce práva na soukromí, je třeba čl. 10 odst. 2 Listiny vykládat společně s čl. 8 Úmluvy a judikaturou ESLP.⁸¹ Výše uvedené závěry by se tak měly promítnout i do případného rozhodování Ústavního soudu.

2.2. Trestněprávní souvislosti

Shodně s většinou evropských států je jednání s přímým úmyslem usmrtit pacienta trestné,⁸² bez ohledu na to, zda se jedná či nejedná o osobu, jejíž smrt je neodvratná.⁸³ Trestné bude i jednání, které jinému pomáhá či jej pohne k sebevraždě. V následující části se zaměřím na trestněprávní kvalifikaci modalit eutanázie, resp. jednání, která ve svém důsledku vedou

⁷⁶ WAGNEROVÁ, E. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 277.

⁷⁷ (přeloženo) „*right to be left alone*“; SHABAS W.A. The European Convention on Human Rights: A Commentary, Oxford: Oxford University Press, 2015., s. 366.

⁷⁸ WAGNEROVÁ, E. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012, s. 282.

⁷⁹ KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022, s. 568.

⁸⁰ Para. 51., Koch proti Německu, rozsudek EÚLP, ze dne 17. prosince 2012, stížnost č. 497/09

⁸¹ Bod 25, náleží Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

⁸² PETERKOVÁ, H. Trestní odpovědnost lékaře při ukončování léčby pacienta. Disertační práce, vedoucí CÍSAŘOVÁ, D. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 54.

⁸³ DOLENSKÝ, A. in ŠÁMAL, P., GRIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEG, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol. Trestní právo hmotné 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, s. 617.

k usmrcení pacienta včetně některých problematických aspektů zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen: „trestní zákoník“).

Při posuzování činů spáchaných ze soucitu a na výslovnou žádost pacienta je třeba zvláště pečlivě vážit povahu a závažnost trestného činu a případné užití ustanovení o mimořádném snížení trestu dle § 58 trestního zákoníku.⁸⁴

2.2.1. Posouzení aktivní eutanázie

Vykonání **přímé aktivní eutanázie** bude posuzováno jako trestný čin vraždy dle § 140 odst. 2 trestního zákoníku,⁸⁵ který stanoví „*Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*“ Lze uvažovat i o trestněprávní kvalifikaci takového jednání jako trestného činu zabití dle § 141 odst. 1 trestního zákoníku „*Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.*“ Přičemž by silné rozrušení z omluvitelného hnutí myslí bylo způsobeno soucitem s nesnesitelně trpícím pacientem.⁸⁶ Podstatným elementem je také spontánnost jednání, proto si lze takovou aplikaci § 141 trestního zákoníku představit spíše u příbuzných či jiných blízkých osob pacienta než u lékaře.⁸⁷

O svolení poškozeného nelze uvažovat, jelikož dle § 30 odst. 3 trestního zákoníku nelze dát souhlas k ublížení nebo usmrcení (s výjimkou právem aprobovaných lékařských zákroků).

Nepřímá eutanázie je považována za jednání po právu. Úmrtí pacienta není primárním (zamýšleným) cílem podávání léků,⁸⁸ ale pouze nezamýšleným vedlejším účinkem léčby tišící bolest (tzv. terminální analgosedace), která je považována za postup *lege artis*.⁸⁹

⁸⁴ ŠÁMAL, P. in ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. [online]. Praha: C.H. Beck, 2023. [cit. 1.10.2023] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk5tlgiys443c14zdambzl42dax3qmyytima>

⁸⁵ Teoreticky lze uvažovat i o posouzení dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku, ovšem skutkový průběh aktivní eutanázie, kdy si pachatel své jednání ani nerozmyslí, si jde představit jen stěží.

⁸⁶ ŠÁMAL, P. in ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, [online] 2023 [cit. 1.10.2023] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk5tlgiys443c14zdambzl42dax3qmyytima>

⁸⁷ DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty. Praha: Academia, 2017, s. 221–222.

⁸⁸ DOLENSKÝ, A. in ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEG, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol. Trestní právo hmotné 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, s. 617–618.

⁸⁹ Pojem *lege artis* je v zákoně o zdravotních službách nahrazen pojmem `náležitá odborná úroveň, ` který je v § 4 odst. 5 tohoto zákona definován jako: „*poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti.*“; Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory: Etický kodex České lékařské komory. 2007. [online]. [cit. 20.9.2023]. Dostupné z: https://www.lker.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf

Přesto se nelze ubránit pocitu, že vzhledem k tomu, že si je lékař při podávání léků vědom jeho vedlejších účinků, mělo by toto jednání být posouzeno jako nepřímý úmysl pacienta usmrtit. Nepřímý úmysl (*dolus eventualis*) je definován v § 15 odst. 2 trestního zákoníku, jedná se o situace, kdy pachatel ví, že svým jednáním může způsobit trestněprávně relevantní následek a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn či smířen.⁹⁰ Tedy pachatel sleduje svým jednáním jiný cíl, přesto následek nastává jako vedlejší důsledek tohoto jednání. Podle českého právního řádu bude záležet na konkrétní dávce léku, která může být podána jen v takovém množství, u kterého nelze důvodně předpokládat, že urychlí smrt pacienta. Etická přípustnost tohoto postupu je založena na principu dvojího efektu (*double effect doctrine*), jak je zmiňováno výše.

Rovněž lze uvažovat o absenci dostatečného příčinného vztahu (kauzálního nexu) mezi příčinou a následkem. Kauzální nexus je založen na tzv. **teorii podmínky** (*condictio sine qua non*), která se táže: „*Pokud by nebylo existence X, nastalo by Y?*“⁹¹ Samotná však nestačí, protože by vedla k absurdním závěrům, např. pokud by se osoba A nenarodila, nemohla by být ani okradena. Proto je užíváno zásad, které *condictio sine qua non* zmírňují. V českém právním řádu se jedná o zásadu umělé izolace jevů a zásadu gradace příčinné souvislosti.

Zásada umělé izolace jevů vybírá pouze ta jednání a následky, které jsou jimi i v trestněprávním smyslu. **Zásada gradace příčinné souvislosti** zohledňuje fakt, že „*jednotlivé příčiny a podmínky nemají na způsobení následku stejný význam.*“ Je třeba nalézt dostatečně významnou příčinu „*vždy na základě konkrétně zjištěných okolností případu.*“⁹²

V tomto případě je možné uvažovat, na základě zásady gradace příčinné souvislosti,⁹³ že podání léků není skutečností dostatečně významnou z hlediska způsobení následku, jelikož příčinou následku je pacientova nemoc.

2.2.2. Posouzení pasivní eutanázie

Pasivní eutanázie může být rovněž posuzována jako trestný čin vraždy dle § 140 odst. 1. trestního zákoníku, a to jako vražda spáchaná opomenutím zvláštní povinnosti konat dle § 112 trestního zákoníku tedy jednáním, které je „*opomenutím takového chování, k němuž by pachatel povinen.*“ Ani v případě pasivní eutanázie nelze uvažovat o svolení poškozeného z důvodu uvedeného v § 30 odst. 3 trestního zákoníku.

⁹⁰ HERCEG, J. in ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEG, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol. Trestní právo hmotné 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, s. 218–221.

⁹¹ DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty. Praha: Academia, 2017, s. 32–33; 239; 39.

⁹² ŠÁMAL, P. ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCEG, J., VANDUCHOVÁ, M., a kol. Trestní právo hmotné 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, s. 155–158.

⁹³ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 557.

Na rozdíl od aktivní eutanázie však existují důvody, pro které lze trestní odpovědnost lékaře, který se takového jednání dopustí, vyloučit. Jsou jimi:

- pacientovo vyslovení informovaného nesouhlasu s léčbou;
- dříve vyslovené přání pacienta (kterým odmítá budoucí léčbu);
- pokračování v léčbě či její zahájení (*withdrawing* a *withholding*) by bylo postupem *non-lege artis*; jedná se o případy, kde kurativní léčba není účinná ani přínosná, tzv. marná (*futile medical care*);⁹⁴ a
- další zákonné důvody.⁹⁵

Nekonání lékaře na základě výše uvedeného je jednáním po právu, nemůže tedy dojít ke spáchání trestného činu, jelikož chybí znak protiprávnosti.

2.2.3. Posouzení asistované sebevraždy

Asistovaná sebevražda bude posuzována jako trestný čin účasti na sebevraždě podle § 144 odst. 1 trestního zákoníku, a to zejména ve formě pomoci k sebevraždě. Lze si představit zejména pomoc fyzickou, spočívající v obstarání prostředků (např. jedu či léků v dostatečném množství) či zajištění prostředí k nerušenému provedení sebevraždy.⁹⁶ Z definice sebevraždy, tedy: „úmyslné způsobení smrti sobě samému,“⁹⁷ vyplývá, že k samotnému usmrcení musí dojít v důsledku jednání sebevraha. V případě jednání jiného (byť na žádost) by se jednalo o trestný čin vraždy podle § 140 trestního zákoníku,⁹⁸ jak je ostatně popsáno výše.

⁹⁴ KRAUS, R. Nenasazení a vysazení marné léčby a dysnázie. *Universitas*, č. 1/2003, s. 17;

Jedná se o situace, kdy dochází ke změně léčby intenzivní na tzv. paliativní péči dle Doporučení představenstva České lékařské komory č. 1/2010. [online]. [cit. 15.12.2023]. Dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/48-doporučení-představenstva-clk-c-1_2010-k-postupu-pri-rozhodovani-o-zmene-lecby-intenzivni-na-lecby-paliativni-u-pacientu-v-terminalnim-stavu-kteri-nejsou-schopni-101349.pdf;

V zahraničí je koncept marné léčby opouštěn pro nedostatek objektivních kritérií, kterými lze posuzovat a je nahrazován konceptem prospěšnosti léčby (*beneficial treatment*), který hodnotí, zda lze léčbou dosáhnout cílů, který si pacient přeje. DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty. Praha: Academia, 2017, s. 234–235.

⁹⁵ PETERKOVÁ, H. Trestní odpovědnost lékaře při ukončování léčby pacienta. Disertační práce, vedoucí CÍSAŘOVÁ, D. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 24–25.

⁹⁶ ŠÁMAL, P in ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. [online]. Praha: C.H. Beck, 2023. [cit. 12.10.2023] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk5tlgiys443c14zdambzl42dax3qmyytina&refSource=toc>

⁹⁷ (přeloženo) „úmyslné spôsobenie smrti sebe samému“; Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky ze dne 19. února. 1985, sp. zn. 3 To 8/85

⁹⁸ FREMR, R. in DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 876–877.

3. Trestný čin jako objekt zkoumání kriminologie

Ačkoliv role práva ve společnosti nemůže být přeceňována, nelze ji ani přehlížet. Jak zmiňuje Gerloch, právo má ve společnosti několik rovin a je na něj možno nahlížet např. v rovině normativní, mocenské a informační. Pro účely této práce se však jako nejzajímavější jeví rovina axiologická, tedy rovina zkoumající právo „z hlediska hodnot, které jsou normativní regulací zprostředkovány.“

Hodnoty jsou subjektivně oceněné potřeby a zároveň konečné účely práva, přičemž v popředí jsou zpravidla ty hodnoty, jejichž potřeba není uspokojena. Hodnotící proces je pak proces „přiřazování hodnoty k předmětu hodnocení,“ který požaduje existenci nějaké stupnice („dobrý, lepší, nejlepší“) či bipolaritu („dobrý či špatný“). Snaha o objektivizaci tohoto procesu, který je jinak ryze subjektivní, se nazývá systémem hodnocení. Tyto systémy jsou sami hodnotami definovány. Hodnotících systémů je celá řada, hodnotit můžeme např. různými právními systémy, které říkají, zda je nějaké jednání dovoleno či zakázáno či např. systémy morálními a etickými.⁹⁹

Pokud uvažujeme o hodnocení v systému trestního práva, je třeba se zaměřit na jeho funkci. Jedná se o odvětví práva, jehož cílem je „chránit práva fyzických i právnických osob a další elementární hodnoty garantované Ústavou ČR a Listinou základních práv a svobod (tzv. právní statky) a v konfliktních případech prosadit právo proti bezpráví,“ tím, že „určuje, které ze společensky škodlivých činů jsou trestné a stanoví tresty za jejich spáchání (...).“¹⁰⁰ Z této definice lze dovodit, že trestní právo určuje, jaké hodnoty považuje za nejdůležitější a následně, které zásahy do těchto hodnot považuje za nedovolené a nakonec, pokud je takový zásah prokázán, hodnotí, jaký trest je vhodný pachateli uložit. Celé toto hodnocení v sobě obsahuje i jakýsi morální podtón, který lze vyvodit z funkce trestu, ve kterém „je obsaženo (...) společenské odsouzení činu a jeho pachatele.“

Hodnocení osoby skrze trestní právo je charakteristické nejen svým moralizujícím hlasem, ale také vážnými zásahy do svobody člověka, a to tím že (i) zakazuje určitá jednání a také tím, (ii) že při jeho aplikaci je pachatel vystaven hrozbě odnětí osobní svobody. „Stát by to tedy měl udělat správně“¹⁰¹

Jak je naznačeno výše, společenské hodnoty jsou relativně proměnlivé, stejně tak se mohou měnit i mimoprávní hodnotící systémy. Pozitivní právní úprava zůstává ve svém vývoji často

⁹⁹ GERLOCH, A. Teorie práva. 8. akt. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 23.

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, O. in ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O. HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. Trestní právo hmotné 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022, s. 35.

¹⁰¹ (přeloženo) „The state should get it right“; SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 19.

opožděna, ať kvůli formalizaci legislativního procesu či z politických důvodů. Může tedy nastat situace, že chování hodnocené právem negativně, bude jinými společenskými normami hodnoceno pozitivně a naopak. Jak poznamenává George, žádný zákon „nezakazuje lidem věřit, že něco, co zákon zakazuje, je ve skutečnosti morálně přípustné nebo dokonce chvályhodné.“¹⁰² Nutně pak musí následovat otázka, zda je jednotlivec povinen dodržovat i právo, které ho nutí chovat se v rozporu s jeho svědomím.

Do jisté míry se právo může přizpůsobit takovým změnám výkladem, a to natolik, že aplikované právo se de facto liší od pozitivní právní úpravy.¹⁰³ Jak upozorňuje Radbruch, může však nastat situace, kdy „nespravedlnost pozitivního práva dosáhne takovou míru, že pozitivním právem zaručená právní jistota vůči této nespravedlnosti nemá žádnou váhu, musí nespravedlivé právo ustoupit spravedlnosti.“¹⁰⁴

Takový vývoj lze spatřovat na příkladu Nizozemí, kde již na přelomu 70. a 80. let došlo de facto k dekriminálnímu aktivní eutanázie obecnými soudy, ale teprve o 30 let později se tak stalo i de iure přijetím zákona o kontrole ukončení života na žádost a asistované sebevraždě (Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding). Přičemž v současné době nejsou trestně postihována ani jednání, která podmínky stanovené v tomto zákoně překračují.¹⁰⁵

3.1. Teorie kriminalizace

Z pohledu trestního práva je odpověď na otázku, co je trestný čin jednoduchá, nalezneme jí v § 13 odst. 1 trestního zákoníku: „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“ Taková definice je ale z kriminologického hlediska problematická. Přijmeme-li tuto pozitivně právní definici bez dalšího, de facto přiznáváme právnímu předpisu postavení nad společenskými procesy, které stojí za jeho vznikem.¹⁰⁶

Kriminologie se proto zabývá mj. kriminalizací, jakožto procesem označení určitého jednání za trestné. Základem teorie kriminalizace je sociální interakce a zkoumání role sociálních

¹⁰² GEORGE, R.P. Making men moral: Civil Liberties and Public Morality, [online] Oxford: Clarendon paperbacks, 1995, [cit. 19.10.2023]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/book/4019/chapter/145663438>

¹⁰³ KNAPP, V. Teorie práva. Praha: C.H. Beck, 1995. Právnícké učebnice (Beck), s. 79–80; 32–34.

¹⁰⁴ Citováno v: GERLOCH, A. Teorie práva. 8. akt. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 265.

¹⁰⁵ KOKEŠ, M. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. CHALUPOVÁ, M., KILIAN, P., PROCHÁZKA, V., TOMKOVÁ, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022. [cit. 25. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

¹⁰⁶ WALKATE, S. Criminology: The Basics. New York: Routledge, 2016., s. 6–8.

a kulturních podmínek v tomto procesu.¹⁰⁷ Opakem kriminalizace je dekriminalizace určitého jednání, kterou se tato teorie rovněž zabývá.

Chápaní toho, co je trestným činem či zločinem¹⁰⁸ se různí v závislosti na prostoru, čase i společenském systému. Podle Henryho lze prvky, které definují zločin rozdělit následovně:

- (1) způsobení újmy (*harm*), přičemž je hodnocen její rozsah ve vztahu k oběti s povahou a závažností spáchaného činu;
- (2) společenský konsenzus, tedy míra shody na tom, že bylo oběti ublíženo;
- (3) oficiální společenská reakce, kterou je myšlena existence právního základu, který označuje čin za trestný a určuje další podmínky trestnosti.¹⁰⁹

Z těchto tří prvků lze poskládat šest základních definic zločinu, lišící se tím, na který z prvků je kladen důraz:

- **Legální definice** považuje, za trestný čin to, co je jako trestný čin označeno zákonem, plně se tedy uplatní výše zmíněný § 13 odst. 1 trestního zákoníku;
- **Morální definice** vychází z funkcionalistické sociologie a předpokládá, že všechny tři elementy spolu souvisí, tedy že způsobená újma vyvolá zásah do kolektivního vědomí (jinak řečeno vyvolá společenské rozhořčení), které následně vede k přijímání zákonů, které takové jednání potrestá;
- **Sociální definice** zdůrazňuje porušení společenských norem vč. norem trestního práva;
- **Humanistická definice** je založená na popírání lidských práv, zločin je tedy chováním, které popírá základní lidská práva;
- **Teorie sociálního konstruktivismu** (či konfliktualistická teorie) nezkoumá co je zločinem jako takovým, jelikož prohlašuje, že to, co je označeno za trestné, je definováno pohledem či zájmem vítězné skupiny.¹¹⁰ Nejde tedy o to, jaké jednání má být považováno za trestné, ale kdo může trestnost prosadit;¹¹¹
- **Teorie způsobení újmy** (*harm theory*) zakládá zločin na způsobené újmě konkrétní osobě.¹¹²

¹⁰⁷ HOŘÁK, J., BARILIK, I., PODANÁ, Z., TOMÁŠEK, J. in GŘIVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kol. Kriminologie. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 70–71.

¹⁰⁸ Pojmy trestný čin a zločin budou v této kapitole používány jako synonyma a zároveň překlady anglického pojmu *crime*.

¹⁰⁹ HENRY, S. in MCLAIGHLIN, E., MUNCIE, J. The Sage dictionary of criminology. London: Sage, 2001, s. 68.

¹¹⁰ WALKATE, S. Criminology: The Basics. New York: Routledge, 2016., s. 5.

¹¹¹ MUNCIE, J. in MCLAIGHLIN, E., MUNCIE, J. The Sage dictionary of criminology. London: Sage, 2001, s. 48–49.; shodně i TIERNEY, J. Criminology: theory and context, 3rd edition. New York: Routledge, s. 186–187.

¹¹² WALKATE, S. Criminology: The Basics. New York: Routledge, 2016., s. 5.

Každá z těchto teorií má svá úskalí a žádnou z nich nelze označit za zcela dokonalou. Lze říci, že i přes snahy o objasnění obsahu i rozsahu trestnosti nebyla doposud nalezena jednoznačná odpověď na otázku „*co je kriminální*.“ Je však nepochybné, že lze pozorovat sociokulturní závislost prohlášení určitého jednání za trestné.¹¹³ Tuto závislost, lze pozorovat i v teoriích, které společenský aspekt na první pohled neobsahují. Zákonné vymezení trestného činu nevzniká `na zelené louce` (legální definice) i zájmy a pohledy vítězné skupiny jsou zcela jistě ovlivněny prostředím (teorie sociálního konstruktivismu), stejně tak sociokulturní prostředí ovlivňuje, co považujeme za újmu (teorie způsobení újmy).

Simester a von Hirsch jdou ve své analýze kriminalizace dále. Rozdělují důvody odůvodňující kriminalizaci na faktor újmy (*harm*), *offence* (český překlad porušení normy se mi nezdá vhodný, budu se tedy držet anglického výrazu) a paternalismus. Dle jejich názoru může za určitých podmínek samostatné naplnění jednoho z těchto důvodů odůvodňovat jeho kriminalizaci, a to za podmínky, že je takové jednání nesprávné (*wrongful*).

Újmu je třeba chápat jako nepříznivý důsledek nějakého jednání. Pojem újma je v tomto smyslu širší než, jak s ním pracuje česká zákonná úprava, o které je hovořeno níže. Špatné tedy není jednání samo o sobě, ale až jeho (nepříznivý) vliv na život jiné osoby.¹¹⁴ Feinberg újmu popisuje jako „*zhatění, odvrácení či zmaření něčího zájmu*.“ Tímto zájmem mohou být všechny složky, ze které přispívají k jedincovu well-beingu (jeho osobního pohledu na to, zda je jeho život dobrý),¹¹⁵ který s těmito složkami „*vzkvétá nebo chřadne*.“¹¹⁶ Princip újmy je tedy založen na nepříznivém vlivu (*adverse effect*) na těchto složkách, který zapříčiní, že se naše osobní vyhlídky zhorší. Nezáleží přitom, zda tento nepříznivý vliv je na složce instrumentální či konečné. Jinak řečeno: „*Jakékoli pojetí trestního práva založené na újmě vyžaduje, abychom identifikovali újmu, kterou každý trestný čin způsobuje, a prokázali, že tato újma je dostatečně důležitá, aby převážila nad protichůdnými hledisky, včetně hledisek osobní svobody, která brání státnímu zásahu*.“¹¹⁷

S pojmem újma pracuje i pozitivní právní úprava, je definována v občanském zákoníku, rozumí se tím jak újmu na jmění (škodu), tak zásah do osobní sféry jednotlivce (nemajetková

¹¹³ KAISER, G. Kriminologie: Úvod do základů, Mnichov: C.H. Beck, 1994, s. 129–130.

¹¹⁴ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 35–38.

¹¹⁵ Stejně jako Černý považují anglický pojem well-being či welfare za přesnější než jeho český ekvivalent blahobyt srov. ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální, Vnitřní lékařství, [online] 2018, s. 238. [cit. 26.9.2023] Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

¹¹⁶ Citováno v: SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 36.

¹¹⁷ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 35–38.

újmou).¹¹⁸ Jak uvádí Vojtek a Púry nemajetková újma se projevuje „ve stěži definovatelné sféře vnímání obtíží, nepohodlí, stresu, obav a jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem do základních lidských hodnot.“¹¹⁹

Offence se projevuje v subjektivní dotčené reakci okolí (*affront*) na určité jednání, tedy v nepříjemném zážitku, který jim způsobuje. Jedná se vlastně o zvláštní druh újmy, která je způsobena svědkům jednání, nikoli oběti. Pro kriminalizaci jednání z tohoto důvodu je však třeba, aby byl takový čin zároveň neoprávněný. Tato neoprávněnost spočívá v objektivní hrubé bezohlednosti a neuctivosti vůči společnosti, kterou je třeba prokázat. Při kriminalizaci z tohoto důvodu je třeba pečlivě vážit zájmy jednotlivce oproti zájmům společnosti. Také je třeba zvážit míru tolerance ve společnosti.¹²⁰ Tu lze chápat ve dvou rovinách, jako skutečné přijetí odlišností, nebo z pohledu výsledku jako tzv. toleranci shora, která popisuje „morální nadřazenost těch, kteří jsou schopni tolerovat odchylky od vlastního normálu.“ V takové atmosféře je na právo a morálku nahlíženo odděleně.¹²¹

Zatímco dva výše zmíněné důvody pro kriminalizaci zakládají neoprávněnost jednání v normativním smyslu, na zabránění špatného zacházení s ostatními, jinými slovy připouští přijímání donucujících pravidel za účelem „zlepšení života lidí.“ **Paternalismus** je založen na ochraně jedince před sebou samým k jeho dobru.¹²² Vycházíme-li z předpokladu, že je pozitivní pomáhat druhým lidem, pak můžeme logicky vyvodit, že i zásahy ze strany státu na ochranu jednatelů ve jménu úcty k hodnotě a důstojnosti člověka, jsou morálně aprobovány. Méně častým je v trestním právu přímý paternalismus, který brání v jednání osobě, k jejíž ochraně je ustanovení určeno. Jde o „donucování těch, kteří by si mohli ublížit, nebo by jim hrozilo, že si ublíží.“ Zatímco častější nepřímý paternalismus brání v budoucí možnosti jednání tím, že zakáže určité jednání jiné osobě, než kterou chrání. Jako příklad lze uvést nepřímý paternalismus ve formě

¹¹⁸ GŘIVNA T. in GŘIVNA T., ŠÁMAL, P. VÁLKOVÁ H. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 25.

¹¹⁹ VOJTEK, P., PÚRY, F. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*. [online] 2017, 23(11), s. 346-352. [cit. 18.10.2023]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrg5pxg4s7geyv6mjsl5zv6mzugyxggyjrge&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search-facets>

¹²⁰ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 91–138.

¹²¹ VAN SWAANINGEN, R. in MCLAIGHLIN, E., MUNCIE, J. The Sage dictionary of criminology. London: Sage, 2001, s. 302–303.

¹²² PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. Akademický slovník cizích slov. L-Ž. Praha: Academia, 1995., s. 574.

povinného vybavení vozů bezpečnostními pásy a přímý, který zavádí povinnost mít pásy po dobu jízdy zapnuté.¹²³

Paternalistický přístup je problematický s ohledem na autonomii vůle jednotlivce. Jelikož `dobro, ` které se snaží konat osoba A (či stát) pro osobu B, se nemusí shodovat s tím, co osoba B za dobré považuje. Slovy Kanta: „*Nemohu konat dobro nikomu podle svého pojetí štěstí, ale pouze podle pojetí toho, komu chci prospět.*“¹²⁴ Liberální právní teoretici vč. Dworkina poznamenávají, že politická rozhodnutí, včetně legislativních se právě proto musí oprostít od představ „*dobrého života.*“¹²⁵ Odpůrci liberálního přístupu naopak argumentují, rizikem morálního relativismu, který s sebou přináší vysoká míra individualismu, tedy ničím neomezená přednost autonomie vůle před zájmem celku. Ostatně už Durkheim varoval před vymizením hodnotové orientace společnosti, který nazval stavem anomie, ve kterém neexistují žádné sdílené hodnoty tedy ani morální zábrany.¹²⁶ Paternalistický přístup přispívá k sociální kohezi, ze které v konečném důsledku profituje i jednatel.¹²⁷

Při diskuzi o kriminalizaci se nelze vyhnout Durkheimovu pojmu kolektivního vědomí. V jeho funkcionalistickém pojetí společnosti panuje celospolečenská shoda na morálních hodnotách a pravidlech chování, která vytváří kolektivní vědomí, tedy i shoda na tom, co by mělo být považováno za nezákonné.¹²⁸ Kolektivní vědomí se projevuje rozdílně u společností, kde převládá mechanická solidarita oproti moderní společnosti řízenou solidaritou organickou.¹²⁹ Ve společnosti řízené mechanickou solidaritou je kolektivní vědomí silné a do značné míry neměnné. Naopak v moderní společnosti, kde převládá organická solidarita, je kolektivní vědomí flexibilní a nabízí prostor změnu i větší prostor pro realizaci jedince. Tento prostor pro jedince umožňuje celou škálu chování, avšak ty, které jsou pro společnost nebezpečné, budou (prozatím) trestány.

¹²³ (přeloženo) „*coercion, for their own benefit, of those who would harm or risk harm to themselves*“; SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation: Oxford. Hart Publishing Ltd, s. 201; 149–151; 168.

¹²⁴ Citováno v: SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation: Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 145.

¹²⁵ Citováno v: GEORGE, R.P. Making men moral: Civil Liberties and Public Morality. [online]. Oxford: Clarendon paperbacks, 1995, [cit. 19.10.2023]. s. 84. Dostupné z: <https://academic.oup.com/book/4019/chapter/145663438>

¹²⁶ HOŘÁK, J., BARILIK, I., PODANÁ, Z. TOMÁŠEK, J. in GRIVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kol. Kriminologie. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 65; shodně i TIERNEY, J. Criminology: theory and context, 3rd edition. New York: Routledge, s. 91.

¹²⁷ GEORGE, R.P. Making men moral: Civil Liberties and Public Morality, Oxford: Clarendon paperbacks, [online] 1995, [cit. 19.10.2023]. s. 83–109. Dostupné z: <https://academic.oup.com/book/4019/chapter/145663438>

¹²⁸ HOŘÁK, J., BARILIK, I., PODANÁ, Z. TOMÁŠEK, J. in GRIVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kol. Kriminologie. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 64.

¹²⁹ RITZER, G., STEPINSKY, J. Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots: The Basics. Sixth edition. [online] 2022, [cit. 8. 10. 2023]. s. 15–20. Dostupné z: https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/90210_book_item_90210.pdf

Zločin v organické společnosti plní adaptační funkci a funkci udržování hranic, tím že vnáší do společnosti nové myšlenky, které jsou jí pak hodnoceny. Tím umožňují její přizpůsobení se nové realitě a myšlenkový pokrok, tedy potenciálně i dekriminlizaci či kriminalizaci určitého chování.¹³⁰ Mezger k tomuto uvádí, co „*dnes a zde je zločinem, nebude snad zločinem již zítra a obráceně.*“¹³¹

Dworkin varoval před záměnou kolektivní morálky (kolektivního vědomí) s jakýmsi `hlasem lidu.` Reagoval tak na přednášku Lorda Devlina, ve které Devlin prohlásil, že názor společnosti (resp. společenské odsouzení) je dostatečným argumentem k zákazu určitého jednání. Zároveň však potvrdil, že se nedomnívá, že shoda většiny na nemorálnosti určité praktiky znamená, že se jedná o pravdu. V sázce je ale přežití společnosti jako celku a „*společnost má právo se chránit, aniž by si musela ověřovat morálku, která jí drží pohromadě.*“¹³² Právě tento `morální nedostatek` či nedostatek zdůvodnění Dworkin kritizuje. A cituje Rosowa, dle něž je takový společenský názor často vytvořen pouhou „*směsici zvyků a přesvědčení, rozumu a citu, zkušenosti a předsudků, nikoli morálkou.*“¹³³ V otázce kriminalizace či dekriminlizace by tedy rozumný zákonodárce měl postupovat tak, že důsledně odliší znechucení, netoleranci a předsudky společnosti od skutečných morálních argumentů, které se bude následně pokoušet prosazovat.¹³⁴ Ke kriminalizaci určitého jednání by mělo docházet pouze pokud k tomu existují dostatečně „*dobré morální důvody,*“¹³⁵ které zákonodárce zvládne přesvědčivě zdůvodnit.

3.2. Život a svoboda jako hodnota chráněná trestním právem

Jak je zmíněno výše, chráněnými hodnotami je právo na život i svoboda člověka. V otázkách začátku i konce lidského života, se však mohou dostat do kolize, a je tedy třeba určit, která z nich převáží.¹³⁶ Zjednodušeně řečeno, zatímco zastánci přednosti práva na život trvají na názoru, že zabití člověka je za všech okolností špatné, zastánci autonomie vůle jednotlivce věří, že by mělo být dovoleno vybrat si způsob a čas vlastní smrti. Ačkoliv je patrný společenský posun ve prospěch svobody jednotlivce v mnoha oblastech, v případě poměrování s právem na život je odpověď na otázku, které z těchto práv má mít přednost, obzvláště komplikovaná.

¹³⁰ TIERNEY, J. Criminology: theory and context, 3rd edition. New York: Routledge, s. 89–95.

¹³¹ Citováno v: KAISER, G. Kriminologie: Úvod do základů, Mnichov: C.H. Beck, 1995, s. 120.

¹³² DWORKIN, R. Když se práva berou vážně. Praha: Oikoymenh, 2001 s. 299–320.

¹³³ Citováno v: Když se práva berou vážně. Praha: Oikoymenh, 2001 s. 315.

¹³⁴ DWORKIN, R. Když se práva berou vážně. Praha: Oikoymenh, 2001 s. 299–320.

¹³⁵ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 32; 144.

¹³⁶ HAŠKOVCOVÁ H. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 33–40.

První otázkou, kterou je v této debatě třeba zodpovědět, je otázka hodnoty lidského života jako takového, resp. otázka, co je životem, který chráníme. Tyto úvahy rozděluje Keown do třech hlavních myšlenkových proudů.

Vitalismus považuje život za absolutní morální hodnotu bez ohledu na to, o jaký život se jedná, musí být zachován.¹³⁷ Takový pohled není příliš obvyklý, protože by ve svém důsledku vedl k dystanázii.

Teorie posvátného či nedotknutelného života vychází zejména z náboženských tradic. Život považuje za boží dar, jenž dle Akvinského „*zůstává v moci toho, kdo obživuje i usmrcuje.*“ A tedy každý zásah do něj představuje vzepření se boží vůli. Jinak řečeno „*život pochází od Boha, a člověk tedy nesmí rozhodovat o zrození ani o smrti.*“¹³⁸ V židovsko-křesťanské tradici se objevuje také pozitivní závazek lidský život chránit.¹³⁹ Přesvědčení, že život je nedotknutelný je však zachovávána i ve společnostech sekulárních. Vychází z předpokladu, že člověk jakožto bytost nadaná rozumem a citem tvoří hodnotu, která je sama o sobě hodná ochrany. Život je dobrý sám o sobě, je dobrem konečným.¹⁴⁰ Na rozdíl od vitalismu, ale nepovažuje život za hodnotu absolutní a tedy připouští, že život nemá být zachraňován za každou cenu.¹⁴¹ I katolická církev se tak k terminální analgosedaci, která je formou nepřímé eutanázie, vyjádřila pozitivně: „*Užívání utišujících prostředků ke zmírnění bolesti umírajícího, i s rizikem, že se ukrátká jeho dny, může odpovídat lidské důstojnosti, není-li smrt chtěna ani jako cíl, ani jako prostředek, nýbrž jen předvídána a připouštěna jako nevyhnutelná. Mírnící léčebné zákroky patří k výsostným projevům nezištné lásky. Z tohoto důvodu je třeba k nim vybízet.*“¹⁴²

Třetí rovina tzv. **teorie kvalitního života** považuje život za dobro instrumentální. Život je dobrý proto, že vede k něčemu, co je dobré samo o sobě¹⁴³ např. potěšení.¹⁴⁴ Skutečná ochrana

¹³⁷ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 37.

¹³⁸ Citováno v: HAŠKOVCOVÁ, H. Thanatologie: Nauka o smrti a umírání. Praha: Galén, 2000, s. 76.

¹³⁹ KOKEŠ, M. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. CHALUPOVÁ, M., KILIAN, P., PROCHÁZKA, V., TOMKOVÁ, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022. [cit. 25. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

¹⁴⁰ BĚLOHRAD R., Normativní etika poznámky k přednáškám [online], [cit. 26. 9. 2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2010/PH1110/um/normativni_etika_poznamky_Belohrad.pdf

¹⁴¹ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 40.

¹⁴² Katechismus katolické církve. Přeložil KOLÁČEK, J. Praha: Zvon, české křesťanské nakladatelství, [online]1995 [cit. 3. 12. 2023], s. 384. Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/KKC.pdf>

¹⁴³ BĚLOHRAD R. Normativní etika poznámky k přednáškám [online], [cit. 26. 9. 2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2010/PH1110/um/normativni_etika_poznamky_Belohrad.pdf

¹⁴⁴ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální. [online] *Vnitřní lékařství*, 2018. [cit. 26.9.2023], s. 238 Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

života spočívá v péči o jeho kvalitu.¹⁴⁵ Teorie kvalitního života připouští možnost, že život se může stát natolik nesnesitelným, že „*nestojí za to žít*,“ a je v pořádku takový život ukončit. Pokud bychom hodnotili zdravotní stav pacienta, do úvahy je třeba vzít nejen účelnost léčby, ale i hodnotnost pacientova života.¹⁴⁶

Avšak tímto konstatováním se otevírá další debata, jak hodnotnost života určit či kdo jí může určit. Určování hodnotnosti života se věnuji ve čtvrté kapitole.

Druhou rovinou této debaty je svoboda jednotlivce. Gerloch svobodu definuje jako možnost volného rozhodnutí jednotlivce, jak lze doplnit – bez překážek. Naprostá absence překážek není reálná, jelikož některé z nich jsou objektivní, a to předchází rozhodnutí, které brání nějaké volbě v budoucnu a biologické a fyzikální faktory, které nelze změnit. Další omezení pak pramení ze základních normativních limitů hranic svobody druhého, jejíž dodržování zajišťuje fungování společnosti a z důvodu veřejného zájmu,¹⁴⁷ někdy označovaného také jako společné dobro (*common good*).¹⁴⁸ Maximem svobody je tedy integrita jiného jednotlivce či společnosti jako celku. Ovšem pohled na to, kde leží hranice svobody druhého nebo do jaké míry má veřejný zájem předčít svobodu jednotlivce či naopak, je předmětem debat právních teoretiků dlouhá desetiletí.

Všech těchto základních limitů svobody se debata nad legalizací eutanázie dotýká. Nejsnadněji si lze představit posun biologických a fyzikálních faktorů, kdy smrt nenastane z přirozených příčin a může nastat i ve chvíli, kdy by sebevraždy bez pomoci již jedinec nebyl schopen. Posun limitu přechozího rozhodnutí si lze představit v situaci, kdy by pacient, který dříve nevyslovil přání nebýt připojen k život udržujícím přístrojům mohl později učinit rozhodnutí o jejich odpojení.

Problematictější se v debatě jeví zásah do normativních omezení svobody jednotlivce – ochrana svobod druhých a ochrana veřejného zájmu, které jsou předmětem další kapitoly.

3.3. Kriminalizace a dekriminalizace eutanázie

Pro pochopení fenoménu eutanázie je třeba zkoumat jeho etiologii, tedy příčinu tohoto jednání.¹⁴⁹ Otázky spojené s počátkem a koncem života provázejí společnost od jejího počátku,

¹⁴⁵ YOUNG, R. *Medically Assisted Death*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007., s. 219–220.

¹⁴⁶ (přeloženo) „*life not worth living*“; KEOWN J. *Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 46.

¹⁴⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. akt. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 275.

¹⁴⁸ GEORGE, R.P. *Making men moral: Civil Liberties and Public Morality*, Oxford: Clarendon paperbacks, [online] 1995 [cit. 19.10.2023]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/book/4019/chapter/145663438>

¹⁴⁹ HOŘÁK, J., BARILIK, I., PODANÁ, Z., TOMÁŠEK, J. in GRĚVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kol. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 55.

příčemž jeho vnímání se postupně vyvíjelo. Vnímání otázek života a smrti se dotýká základů hodnotového řádu společnosti, ukazuje, jakou hodnotu má pro společnost lidský život a jak s ním nakládá. Tyto otázky nelze v žádném případě `vyřešit` pouze pohledem právním, ale je třeba je nazírat pohledem mravním, filosofickým, kulturním, dějinným i náboženským.¹⁵⁰ Pozitivní právní úprava by měla být v tomto smyslu jen odrazem tohoto širšího pohledu.

I přes veškeré kulturní rozdíly jsou různé společnosti pozoruhodně jednotné v hodnotové orientaci a představách o zločinu, zejména jedná-li se o „*nadčasové formy deliktu*“¹⁵¹ jako je vražda či jiné úmyslné zbavení života. V židovsko-křesťanské tradici, lze vycházet z šestého přikázání „*Nezabiješ*.“¹⁵² Z tohoto pohledu by doktrína *malum in se* (špatné samo od sebe) tedy na základě hodnocení i mimoprávními systémy hodnocení a *malum prohibitum* (špatné, protože je to zakázáno) pouze na základě práva, měly mít stále svou platnost.¹⁵³ Argumentem pro toto rozdělení je, že některé normy jsou pro přijatelnou společenskou strukturu natolik zásadní, že bez nich nemůže fungovat. Existují však i hlasy, které považují toto dělení za překonané. Gray argumentuje, příkladem provedení umělého přerušování těhotenství i přes jeho zákaz. Jedná se v takovém případě skutečně o nemorální čin? Na základě čeho, tak lze usuzovat?¹⁵⁴ Jeho úvaha je plně aplikovatelná na problematiku eutanázie.

Interpretace toho, co je špatné samo od sebe se i v oblasti „*základní oblasti trestního bezpráví*“¹⁵⁵ se za zvláště za poslední století změnila a nadále mění. Za příklad mohou sloužit zejména otázky onoho „*Nezabiješ*“ na začátku i konci lidského života. Vnímání umělého přerušování těhotenství či ukončení života nesnesitelně trpícího pacienta na jeho žádost, ať ve formě aktivní eutanázie či asistované sebevraždy, je vnímáno společností i pohledem zákona různě, ať zákazem obou, povolením obou či povolením jednoho (umělého přerušování těhotenství) a zákazem druhého (aktivní přímé eutanázie a asistované sebevraždy), i když se v obou případech jedná o otázku zahrnující právo na život a svobodu jednotlivce.

¹⁵⁰ KOKEŠ, M. in WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. CHALUPOVÁ, M., KILIAN, P., PROCHÁZKA, V., TOMKOVÁ, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022. [cit. 25. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

¹⁵¹ KAISER, G. Kriminologie: Úvod do základů, Mnichov: C.H. Beck, 1994, s.120.

¹⁵² Ex 20, 15

¹⁵³ KAISER, G. Kriminologie: Úvod do základů, Mnichov: C.H. Beck, 1994, s.120.

¹⁵⁴ GRAY, R.L. Eliminating the (absurd) distinction between *malum in se* and *malum prohibitum*. *Washington University Law Quarterly*, [online] 1995, [cit. 8. 10. 2023]. s. 1369–1373. Dostupné z: <https://journals.library.wustl.edu/lawreview/article/4058/galley/20891/view/>

¹⁵⁵ KAISER, G. Kriminologie: Úvod do základů, Mnichov: C.H. Beck, 1994, s. 120.

Při aplikaci Simesterovy a von Hirschovy teorie kriminalizace, je třeba eutanázii posoudit ve třech rovinách, resp. čtyřech, a to z pohledu nesprávnosti tohoto jednání (*wrongfulness*), újmy (*harm*), jež může způsobit, z pohledu porušení norem (*offence*) a z pohledu paternalismu.

Na základě výše uvedeného můžeme *prima facie* prohlásit, že usmrtit jinou osobu je nesprávné (*wrongful*). Nutno ovšem podotknout, že i z tohoto pravidla existují výjimky např. ve formě nutné obrany. Pro zdůvodnění výjimky z nesprávnosti usmrcení jiné osoby je nutné si nejprve zodpovědět ostatní prvky této úvahy.

3.3.1. Újma (harm)

Možný pohled na újmu při posuzování usmrcení na žádost je dvojitý. Pokud vezmeme za svou teorii posvátného života, tak jak je popsána výše, ukončení něčího života, byť na žádost, bude vždy způsobením újmy. Ovšem pokud budeme uvažovat v rovině teorie kvalitního života, může nastat situace, kdy život, jako takový už nevede (a ani v budoucnu nemůže vést) k ničemu dobrému, a je tedy v pořádku jej na žádost pacienta ukončit. Smrt člověka je koncem, po kterém už nic nenásleduje, žádné další možnosti, ale ani utrpení. To stojí v kontrastu s ublížením na zdraví, po kterém následuje další život, který je tímto ublížením znesnadněn, ale dále existuje.¹⁵⁶ Existuje tedy důvod pro kriminalizaci ublížení na zdraví, byť se souhlasem, nikoli však pro kriminalizaci eutanázie.¹⁵⁷ Vykonáním eutanázie by nedošlo k újmě, jelikož zaprvé pacient požádal o způsobení následku a zadruhé pacientův život (objektivně) nestál za to žít.

3.3.2. Offence

Pokud nelze kriminalizovat eutanázii na základě způsobení újmy, je třeba posoudit další možný důvod kriminalizace, tedy offence. Následující úvaha se zabývá možnou kriminalizací eutanázie z důvodu pocitu či vnitřní reakce, který takový čin zanechává v jedinci, který je jeho svědkem, případně ve společnosti. Tuto debatu je třeba rozdělit do třech rovin, a to do obecné společenské roviny, do roviny zdravotnických pracovníků, kteří budou účastníky (nebo minimálně mohou být), přímými účastníky jednání ukončujícího život pacienta a do rovin osob blízkých.

Na pomyslné misky vah je třeba položit následující východiska:

- Dopad jednání na společnost (zkoumá rozsah, pronikavost a intenzitu urážky, kterou společnost pociťuje);
- Možnost vyhnout se tomuto jednání;

¹⁵⁶ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 184–186.

¹⁵⁷ Tato debata je rozvinuta na příkladu asistované sebevraždy v kapitole 3.3.3.

- Obecná užitečnost domněle porušujícího jednání;
- Důležitost jednání pro způsob života jedinců, kteří jej chtějí činit, či se jej účastnit;

Přičemž platí, že čím výraznější dopad na společnost a čím menší možnost se danému jednání vyhnout, tím spíše existuje důvod pro zásah, resp. zákaz takového jednání a naopak, čím je jednání užitečnější a důležitější pro způsob života jedince, tím méně je obhajitelné takové jednání zakazovat.¹⁵⁸

Kriminalizace aktivní eutanázie a asistované sebevraždy je realitou ve většině zemí, rovněž i její nepřípustnost etickými kodexy lékařských komor a asociací.¹⁵⁹ Ačkoliv se zvyšuje počet osob, které ji považují za morálně přijatelnou,¹⁶⁰ není automatické, že zároveň podporují její legalizaci.¹⁶¹ Obava pramení z dlouhodobého dopadu na společnost, jenž popisuje tzv. argument kluzkého svahu (*slippery slope argument*), který říká, že: „*menší relativizace určitého morálního pravidla vede ke stále rozsáhlejšímu uvolňování.*“¹⁶² V případě eutanázie jsou obavy zejména o degradaci hodnoty lidského života, které by vedlo ke sklouznutí od dobrovolné eutanázie k nedobrovolné,¹⁶³ či společenské náladě, kde jí bude využíváno jako alternativy k paliativní péči, tedy že stáří a nemoc je považována za natolik přitěžující, že odmítnutí jejich ukončení života bude považováno za sobecké.¹⁶⁴ V zásadě argument kluzkého svahu tvrdí, že pokud je předložen návrh na přijetí A, který je považován za morálně přijatelný, neměl by být přijat proto, že pravděpodobně povede k B, o kterém panuje všeobecná shoda o jeho nemorálnosti.¹⁶⁵ Ačkoliv je argument kluzkého svahu některými považován za nepřípustný nástroj argumentace, jelikož je z „*původní premisy vyvozován vzdálený následek s domnělou téměř absolutní jistotou,*“ je nezbytné podotknout, jak upozorňuji výše, že např. v Nizozemsku nejsou postihovány ani činy, které nenaplní všechny podmínky tamního zákona o eutanázii, navíc je uvažováno o přijetí zákona o ukončení života na žádost staršími osobami (*Wet toetsing levensindebegeleiding van ouderen op verzoek*), známý jako zákon o ukončeném či dovršeném životě. Dle tohoto zákona by bylo možné

¹⁵⁸ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 92–93.

¹⁵⁹ srov. § 2 odst. 7 Stavovského předpisu č. 10 České lékařské komory, Etický kodex České lékařské komory

¹⁶⁰ Průzkum: Většina Čechů je pro svobodu rozhodování o interrupcích a eutanázii. In: Česká tisková kancelář [online] 2023 [cit. 7. 12. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2380807>

¹⁶¹ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 76.

¹⁶² ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 553–554.

¹⁶³ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 67–69.

¹⁶⁴ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. a kol. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 553–554.

¹⁶⁵ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 67–69.

žadat o eutanázii od 75 let věku i v případě, kdy osoba netrpí žádnou chorobou, ale přesto považuje svůj život za dovršený.¹⁶⁶ Toto do určité míry ukazuje na uvolňování pravidel, kde je postupně opouštěn model vyžadující nesnesitelné utrpení a terminální stádium onemocnění ve prospěch prosté svobodné a informované žádosti.¹⁶⁷ Ovšem, zda je rozvolnění tímto směrem morálně nepřijatelné je rovněž otázkou spíše než odpovědí.

V otázce možnosti vyhnout se takovému jednání se nabízí možnost tzv. výhrady svědomí pro zdravotnické pracovníky, kteří by měli, jakkoliv participovat na provedení eutanázie či asistované sebevraždy. Jedná se o odmítnutí splnění povinností, jejíž vykonání je vyžadováno právní normou či úředním orgánem, „s odvoláním se na požadavek svědomí, přičicí se vykonání dané činnosti, přičemž toto odmítnutí chce podtrhnout nadřazenost morálního zákona nad právním.“¹⁶⁸ Takovou možnost potvrdilo i Parlamentní shromáždění Rady Evropy v rezoluci č. 1763 (2010), kdy se usneslo, že: „Žádná osoba, nemocnice nebo instituce nesmí být z jakéhokoli důvodu nucena, činěna odpovědnou nebo diskriminována z důvodu odmítnutí provedení, přijetí, asistence při nebo podrobení se ... eutanazie...“¹⁶⁹ Vzhledem k existenci této možnosti, nelze odůvodnit kriminalizaci na základě nemožnosti se danému jednání vyhnout.

Pokud se týká obecné užitečnosti eutanázie, i zde lze debatu rozdělit do roviny teorie posvátnosti života a teorie kvalitního života. Podle teorie kvalitního života leží užitečnost eutanázie v názvu samotném, v `dobré smrti, ` kterou nabízí jako alternativu ke `špatnému životu, ` tedy životu, ve kterém utrpení převládá nad potěšením. Dále pak vyjadřuje hodnotu autonomie vůle jedince a lidské důstojnosti. Podle teorie posvátného života je užitečnost spatřována pouze v některých jejích modalitách, které umožňují úlevu od nesnesitelné bolesti.

K argumentu podstatnosti jednání pro život jedince, uvádí Simester a von Hirsch: „*Čím důležitější je dané jednání pro způsob života jedinců, tím větší je nárok na to, aby jednání nebylo*

¹⁶⁶ Tento zákon byl předložen nizozemské poslanecké sněmovně (Tweede Kamer) již v roce 2017 do uzavření tohoto rukopisu nebyl ani projednán; Wet toetsing levenseindebegeleiding van ouderen op verzoek. In: Tweede Kamer [online] 2020 [cit. 7. 12. 2023]. Dostupné z: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?dossier=35534&id=2020Z14112>

¹⁶⁷ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 88–89.

¹⁶⁸ MADLEŇÁKOVÁ, L. Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Praha: Linde, 2012, s. 65.

¹⁶⁹ (přeloženo) „No person, hospital or institution shall be coerced, held liable or discriminated against in any manner because of a refusal to perform, accommodate, assist or submit to ... euthanasia...“; Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1763 (2010), ze dne 7. října 2010.

zakázáno.¹⁷⁰ K ilustraci důležitosti rozhodnutí na konci života vč. rozhodnutí život ukončit budu blíže hovořit ve čtvrté kapitole, nyní se omezím na konstatování, že pro osoby trpící nemocí v terminálním stádiu navrácí možnost rozhodnutí pocít kontroly nad vlastním životem (kterou jim nemoc, která `se jim stala,` sebrala).¹⁷¹ Jak poznamenává Dworkin: „*Nutit někoho umírat způsobem, který ostatní schvalují, ale on sám se domnívá, že je to strašlivý rozpor s jeho životem, je zničující, odporná forma tyranie.*“¹⁷²

Jak zmiňuji výše, reakce společnosti může být navíc zmírněna politikou tolerance, ve které je nutné obzvláště pečlivě vážit míru poškození zájmů společnosti a případné poškození zájmů jednotlivce.¹⁷³ Taková trestní politika je prosazována např. v Nizozemí, kde se trestní postih jednání, které nemá žádnou individuální oběť vč. eutanázie nevyskytuje, ač může zůstat formálně zařazen v trestním zákoníku.¹⁷⁴ Stejnou myšlenku vyjadřuje i Dworkinův citát.

3.3.3. Paternalismus

Jak je popsáno výše, jsou situace, kdy jsou zásahy ze strany státu do sféry jednotlivce morálně aprobovány. Ovšem prosazované `dobro` by však mělo být v souladu s představou jednotlivce o jeho vlastním dobrém životě, jelikož neexistuje morální oprávnění státu vnucovat občanům „*dobrý život, na jehož základě by byli donuceni donekonečna dodržovat způsoby života, které sami považují za odporné,*“ pokud takový život nezpůsobuje újmu ostatním.¹⁷⁵

Většina právních úprav upustila od přímého paternalismu ve formě kriminalizace sebevražd, ovšem rovněž většina nepřipouští legální možnost usmrcení někoho na žádost či pomoci k sebevraždě. Jejich umožnění je však předmětem četných diskuzí. Haškovcová se ptá, proč od sebevraždy odrazujeme, zatímco v případě asistované sebevraždy či aktivní eutanázie překážky odstraňujeme?¹⁷⁶

¹⁷⁰ (přeloženo) „*The more central the conduct is to an actors way of life, the greater is the claim not to have conduct prohibited.*“; SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2011, s. 92.

¹⁷¹ MAUER, M. in VÁCHA, M.O., KÖNIGOVÁ, R., MAUER, M., Základy moderní lékařské etiky, Praha: Portál, 2012, s. 63.

¹⁷² (přeloženo) „*Making someone die in a way that others approve, but he believes a horrifying contradiction of his life, is a devastating, odious form of tyranny.*“ DWORKIN, R. Life's Dominion: an Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom. New York: Knopf, 1993., s. 217.

¹⁷³ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 125–126.

¹⁷⁴ VAN SWAANINGEN, R. in MCLAIGHLIN, E., MUNCIE, J. The Sage dictionary of criminology. London: Sage, 2001, s. 302–303.

¹⁷⁵ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 180.

¹⁷⁶ HAŠKOVCOVÁ, H. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 35.

Pro zodpovězení této otázky je třeba se vrátit k samotné definici eutanázie, jak je uvedena v první kapitole této práce. U eutanázie, tak jak jej chápe tato práce, vždy hovoříme o nevyлéčitelně nemocném, nesnesitelně trpícím pacientovi, kde naděje na uzdravení neexistuje (či existuje pouze v rovině zázraku).¹⁷⁷ V tomto smyslu neexistuje ani naděje na dobrý život, nalezení jeho nového smyslu atp. V případě sebevraždy se však může jednat i o okolnosti řešitelné, se skutečnou šancí na zlepšení.¹⁷⁸ Odtud zjevně pramení argument Haškovcové, že „většina z nich [pozn. osob, jež se pokusili o sebevraždu] je pak za záchranu vděčná.“¹⁷⁹

Obava pramení i z možné unáhlenosti volby, ostatně vyjádřil se k ní i ESLP v již zmiňovaném rozhodnutí ve věci *Haas proti Švýcarsku*.¹⁸⁰ Paternalismus by ve světle tohoto rozhodnutí mohl spočívat v nastavení pravidel, tak aby byl zajištěn dostatek času na zvážení, konzultace jiných možností, ujištění se o plném srozumění s důsledky rozhodnutí. Nejproblematictější se v této úvaze jeví odstranění možného tlaku okolí na pacientovo rozhodnutí, o kterém je podrobněji hovořeno v kapitole 4.4. Druhou často zmiňovanou obavou je nedostatek souhlasu, a to spočívajícího v jeho absenci či udělení pod nátlakem. Obě tyto výhrady k legalizaci eutanázie je třeba vypořádat, jelikož následky jsou v tomto případě nevratné. Navíc na základě výše uvedené úvahy je souhlas jakožto „vícestranný proces, jehož platnost je normativním úsudkem a závěrem o dosažení stavu“¹⁸¹ jednou ze dvou podmínek, která potenciálně odděluje nesprávnost (*wrongfulness*) od činu právem aprobovaného.

Pokud dojde k naplnění výše uvedených podmínek, nespátřuji ani dostatečný argument paternalismu, který by opravňoval stát v zákazu aktivní přímé eutanázie či asistované sebevraždy.

Jelikož „bez ohledu na to, že zásahy omezují volbu osoby, která se sama rozhoduje, což paternalistická opatření nutně dělají, měly by s adresátem jednat jako s osobou schopnou zvážít, jak by měla naložit se svým životem,“ bez ohledu na to, zda konkrétní `nakládání` schvaluje. Jak

¹⁷⁷ Jako pomocné kritérium by šlo užít i Doporučení představenstva České lékařské komory č. 1/2010. [online]. [cit. 15.12.2023]. Dostupné z: https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/48-doporuceni-predstavenstva-clk-c-1_2010-k-postupu-pri-rozhodovani-o-zmene-lecby-intenzivni-na-lecibu-paliativni-u-pacientu-v-terminalnim-stavu-kteri-nejsou-schopni-101349.pdf

¹⁷⁸ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 141–186.

¹⁷⁹ HAŠKOVCOVÁ, H. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 35.

¹⁸⁰ Para. 54., Haas proti Švýcarsku, rozsudek EÚLP, ze dne 20. června 2011, stížnost č. 31322/07

¹⁸¹ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 175.

uvádí Dworkin, „každý den rozumní lidé na celém světě žádají, aby jim bylo dovoleno zemřít. A někteří z nich o to žádají ostatní.“¹⁸²

Ukončení vlastního života nelze bránit, ani tím, že „k dispozici je pouze nepříjemnější a děsivější forma odchodu,¹⁸³ ve formě sebevraždy, jelikož taková úvaha nepočítá s člověkem rozumným, nýbrž využívá jeho strachu. Ostatně, jak popsal Kanadský nejvyšší soud v rozhodnutí ve věci *Carter proti Kanadě*, takový zásah může mít efekt opačný, tedy dřívější ukončení života. jak je popsáno níže.

Pokud tedy zákaz aktivní přímé eutanázie či asistované sebevraždy nechrání osobu k jejímu vlastnímu prospěchu, neexistuje ani z paternalistického pohledu morální zdůvodnění tohoto zákazu.

3.4. Judikatura

V České republice neexistuje významnější judikatura k tématu rozhodování na konci života,¹⁸⁴ je třeba se dívat na judikaturu zahraniční, případně judikaturu mezinárodních soudů, která může sloužit jako vodítko pro případné budoucí rozhodování českých soudů.

Pro podrobnější rozbor jsem vybrala případ rozhodovaný soudy ve Velké Británii, případ předložený ESLP, převratný případ rozhodovaný před nedávnem Kanadským nejvyšším soudem týkající se asistované sebevraždy a významné nizozemské případy, které umožnili legalizaci eutanázie v této zemi dnešní podobě. Na tyto případy se pokusím aplikovat výše uvedenou teorii kriminalizace.

3.4.1. Airdale NHS Trust proti Blandovi

Anthony Bland se nacházel více než tři roky v tzv. permanentním vegetativním stavu, poté co utrpěl vážná zranění při tragédii na stadionu Hillsborough. Byl udržován při životě pomocí umělé výživy a plicního ventilátoru. Jeho zdravotní stav dále komplikovaly opakované infekce. Dle veškerých dostupných lékařských posudků prakticky neexistovala šance, že by se mohl jeho zdravotní stav, jakkoliv zlepšit. Na základě toho nemocnice i s podporou Blandových rodičů žádali soud o deklaraci, že ukončení život udržující podpory, bude jednáním po právu. Podle odhadů měl po odpojení od přístrojů Anthony Bland zemřít v horizontu dvou týdnů na dehydrataci a

¹⁸² (přeloženo) „every day, rational people all over the world plead to be allowed to die. Sometimes they plead for others to kill them“; DWORKIN, R. *Life's Dominion: an Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom*. New York: Knopf, 1993., s. 139.

¹⁸³ SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. *Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation*. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011, s. 177–178.

¹⁸⁴ PETERKOVÁ, H. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) *Eutanázie pro a proti*. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 276.

vyhladovění. Případ dospěl až do Sněmovny lordů (House of Lords), kde bylo s konečnou platností určeno, že odpojení o život udržující léčby je jednáním po právu, pokud je v nejlepším zájmu pacienta.¹⁸⁵

Soudce Hoffman v tomto rozsudku v podstatě rozdělil offence, kterou vnímá rozdílně u aktivní a pasivní eutanázie: *"Nikdo v tomto případě nenavrhuje, aby Anthony Bland dostal smrtící injekci. Existují však obavy ohledně zastavení dodávek potravin oproti například zastavení léčby infekce antibiotiky. Existuje nějaký skutečný rozdíl? Abychom se vyrovnali s našimi intuitivními pocity ohledně toho, zda existuje rozdíl, musím začít úvahou, proč by většina z nás byla zděšena, kdyby mu byla podána smrtící injekce. Domnívám se, že to souvisí s naším názorem, že posvátnost života zahrnuje jeho nedotknutelnost cizí osobou. Až na výjimky jako je sebeobrana, je lidský život nedotknutelný i v případě, že dotyčná osoba s jeho porušením souhlasila. To je důvod proč, ačkoli sebevražda není trestným činem, napomáhání někomu k sebevraždě ano."*¹⁸⁶

Ovšem toto je úvaha platná pro britské vnímání odpojení od přístrojů, které je považováno za opomenutí, které je jakožto nepřímá eutanázie jednáním po právu. V kontextu českého právního řádu je odpojení od přístrojů považováno za konání tedy přímou eutanázii, která je trestným činem, jak zmiňuji v kapitolách 1 a 2. Tedy zmíněný `intuitivní rozdíl` se v právních rádech vytrácí. Jak varuje Dworkin, je třeba i tuto intuici podrobit morálnímu přezkoumání.

Ačkoliv je nutné podotknout, že Anthony Bland nevyslovil žádné přání, jak s ním má být zacházeno v případě takto závažného zdravotního stavu, debata soudu je plně uplatnitelná i na situaci pacienta, který je schopný své přání formulovat. Ostatně i soudce Hoffman dále ze své úvahy vyvodil: *„Z toho vyplývá, že i kdybychom se domnívali, že Anthony Bland by s tím souhlasil, nebyli bychom oprávněni ukončit jeho život smrtící injekcí."*¹⁸⁷

¹⁸⁵ (přeloženo) „No one in this case is suggesting that Anthony Bland should be given a lethal injection. But there is concern about ceasing to supply food as against, for example, ceasing to treat an infection with antibiotics. Is there any real distinction? In order to come to terms with our intuitive feelings about whether there is a distinction, I must start by considering why most of us would be appalled if he was given a lethal injection. It is, I think, connected with our view that the sanctity of life entails its inviolability by an outsider. Subject to exceptions like self-defence, human life is inviolate even if the person in question has consented to its violation. That is why although suicide is not a crime, assisting someone to commit suicide is.“; Rozsudek ve věci Airedale NHS Trust proti Blandovi, ze dne 9. prosince 1992, [1993] 1 All ER 821.

¹⁸⁶ Rozsudek ve věci Airedale NHS Trust proti Blandovi, ze dne 9. prosince 1992, [1993] 1 All ER 821. Dostupné z: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/01/HL-1993-Airedale-NHS-Trust-v.-Bland.pdf>

¹⁸⁷ (přeloženo) „It follows that, even if we think Anthony Bland would have consented, we would not be entitled to end his life by a lethal injection“; Rozsudek ve věci Airedale NHS Trust proti Blandovi, ze dne 9. prosince 1992, [1993] 1 All ER 821.

3.4.2. Pretty proti Spojenému království

Dianne Pretty trpěla amyotrofickou laterální sklerózou, neléčitelným neurodegenerativním onemocněním, které způsobuje postupné ochabování vůlí ovládaných svalů, neovlivňuje však mentální kapacitu. Pretty byla v pokročilém stádiu tohoto onemocnění, s ochrnutím od krku dolů a nutností být vyživována pomocí trubičky. Kvůli svému stavu a obavě z utrpení a nedůstojného umírání, si přála ukončit svůj život, čehož však bez pomoci nebyla schopná. S tím jí měl pomoci její manžel, pro kterého Dianne Pretty žádala imunitu, jelikož pomoc k sebevraždě je ve Spojeném království kriminalizována podle zákona o sebevraždě (Suicide Act). Po vyčerpání vnitrostátních prostředků, kde takový postup nebyl umožněn, se spor dostal před ESLP.

ESLP rozhodl, že tímto postupem nebylo porušeno žádné z práv zaručených Úmluvou. Z hlediska teorie kriminalizace považují za zásadní argumentaci soudu ohledně stížnosti na diskriminaci „*neboť vnitrostátní právo umožňuje osobám schopným spáchat sebevraždu, avšak brání tomu, aby osoba neschopná spáchat sebevraždu obdržela pomoc.*“¹⁸⁸

Avšak už při přijímání legislativy dekriminující sebevraždu bylo zdůrazňováno, že jeho přijetí „*v žádném případě nesnižuje a ani by nemělo snižovat úctu k posvátnosti lidského života (...)*“.¹⁸⁹ Tedy život má být chráněn a zachován a neexistuje právo jej ukončit (neexistuje právo spáchat sebevraždu), jelikož paternalistický přístup spočívající v kriminalizaci sebevraždy byl pouze změněn na jiné způsoby ochrany. ESLP k tomu uvedl, že existují rozumné důvody k tomu, aby v zákoně neexistovali rozdíly mezi osobami, které jsou a které nejsou schopné spáchat sebevraždu. Taková výjimka „*by vážně narušila ochranu života, kterou měl zákon z roku 1961 chránit.*“ Dále uvádí, že ochrana života, resp. právo na život se nezabývá „*otázkami souvisejícími s kvalitou života nebo tím, co si člověk vybere pro svůj život.*“ Ačkoliv uznává rostoucí vliv teorie kvality života, činí tak ohledně článku 8 Úmluvy (ochrana soukromého a rodinného života) a výslovně uvádí, že tak činí „*aniž by Soud jakkoli popíral zásadu nedotknutelnosti života chráněnou Úmluvou.*“¹⁹⁰

Ovšem v případech jako byl tento, jsou tyto principy neslučitelné. A tedy ze strany ESLP došlo k jasnému upřednostnění teorie kvality života, kde usmrcením osoby vždy vzniká újma. V případě zvážení teorie kvality života lze dojít k závěru, že zatímco úmrtím nedojde k újmě, jelikož by paní Pretty byla zbavena života, který už nenabízel žádné vyhlídky.

¹⁸⁸ Para. 39., Pretty proti Spojenému království, rozsudek EÚLP ze dne 29. července 2002, stížnost č. 2346/02

¹⁸⁹ (přeloženo) „*in no way lessens, nor should lessen, the respect for the sanctity of human life (...)*.“ Citováno v: JACKSON E., KEOWN J. Debating Euthanasia. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2012., s. 111.

¹⁹⁰ Para. 56., Pretty proti Spojenému království, rozsudek EÚLP ze dne 29. července 2002, stížnost č. 2346/02

3.4.3. Carter proti Kanadě

Skupina občanů v čele s Glorií Taylor, ke které se později přidala Lee Carter se pokusila zvrátit zákaz asistované sebevraždy stanovený v kanadském trestním zákoníku (The Criminal Code of Canada). Spor se dostal až před Kanadský nejvyšší soud (Supreme Court of Canada). Hlavním bodem přezkumu byl přezkum ústavní přípustnosti tohoto ustanovení s ohledem na právo na život, svobodu a bezpečnost, kterých nelze být zbaven jinak než v souladu se zásadami spravedlnosti.¹⁹¹

Soud v první instanci, k jehož názoru se později přiklonil i Nejvyšší soud, konstatoval, že existuje společenský konsensus na morální přípustnosti některých opatření na konci života, jako je nepokračování či nezahajování léčby. Přičemž: „*převaha důkazů etiků je taková, že neexistuje žádný etický rozdíl mezi smrtí za asistence lékaře a jinými postupy na konci života, jejichž výsledkem je s vysokou pravděpodobností smrt.*“¹⁹² Jinými slovy neexistuje etický rozdíl mezi pasivní a aktivní eutanázií (vč. asistované sebevraždy). Tedy z pohledu kritéria offence by nemělo být činěno rozdílu, a pokud je obecně přijímáno právo na odmítnutí léčby, které povede k úmrtí, musí být přijímáno i právo zemřít s pomocí jiného.

Nejvyšší soud Kanady k tomu doplnil, že právní úprava, která zakazuje pomoc s umíráním, zasahuje do práva na život tím, že nutí jednotlivce, kteří se obávají stavu nesnesitelného utrpení, ve kterém nebudou svůj život moci ukončit, spáchat sebevraždu dříve, než by tomu bylo v případě, kdyby takové jednání bylo umožněno.¹⁹³ Újma na životě je tak způsobena neumožněním eutanázie a asistované sebevraždy, nikoli naopak. Tato myšlenka Kanadského nejvyššího soudu byla zcela novým pohledem na problematiku eutanázie, který podle mého názoru lépe reflektuje postup současné medicíny. Rovněž nebere za danou teorii posvátného života, ale její východiska konfrontuje s etickou argumentací. Z čehož dochází k výše uvedeným převratným závěrům.

3.4.4. Případ Postma

Lékařka Geertruida Postma podala své matce, která se potýkala s těžkými následky mozkové příhody po jejích opakovaných žádostech a též jejím pokusu o sebevraždu, injekci

¹⁹¹ „Everyone has the right to life, liberty, and security. No one can be deprived of these rights except in accordance with the principles of fundamental justice.“ Canadian Chart of Rights and Freedoms, s 7, Part 1 of the Constitution Act, 1982, being Schedule B to the Canada Act 1982 (UK), 1982, c 11.

¹⁹² (přeloženo) „preponderance of the evidence from ethicists is that there is no ethical difference between physician-assisted death and other end-of-life practices whose outcome is highly likely to be death“; Para 335., Carter proti Kanadě (Attorney General), 2012 BSCS 886, [2012], rozsudek Nejvyššího soudu Kanady, ze dne 15. června 2012

¹⁹³ Carter proti Kanadě (Attorney General), 2015 SCC 5, [2015], rozsudek Nejvyššího soudu Britské Kolumbie, ze dne 6. května 2015

morfinu s příměsí látky kurare,¹⁹⁴ která způsobuje mj. fatální obrnu dýchacího svalstva.¹⁹⁵ Po podání této injekce její matka zemřela.

Soud na základě znaleckého posudku stanovil podmínky, za kterých by měla být eutanázie beztrestná:

- Pacient je z medicínského hlediska nevléčitelně nemocný;
- Pacient shledává, že jeho psychické či fyzické utrpení je nesnesitelné;
- Pacient písemně vyjádřil svou vůli zemřít;
- Z medicínského pohledu pacient umírá;
- Příjemcem žádosti je lékař, a to nejlépe odpovědný za léčbu;¹⁹⁶

Soud dovedl, že je přípustné podávání tisících léků, při jejichž podávání existuje riziko zkrácení života, pokud je cílem jejich podávání tišení bolesti.

Soud argumentoval z analogie aktivní a pasivní eutanázie, přičemž dospěl k závěru, že není zásadní etický rozdíl mezi konáním a opomenutím. Pokud tedy existují okolnosti, za kterých je přípustná pasivní eutanázie, musí stejně tak existovat okolnosti, kdy je přípustná eutanázie aktivní. Došlo tedy k nastavení kritérií, za kterých lze předepsat analgetika v množství, které může způsobit smrt.¹⁹⁷

3.4.5. Případ Wertheim

Lékařka Corry Wertheim pomohla ženě, jež trpěla psychickou i fyzickou bolestí a několikrát vyjádřila přání zemřít, při sebevraždě. Podala jí puding, do nějž přidala sedativum Vesparax, jenž tato žena zapila alkoholem, který urychluje jeho účinky. Žena krátce po požití těchto látek zemřela.

Na základě tohoto případu soud formuloval, že „sebevražda není za všech okolností nepřijatelná“¹⁹⁸ a v některých případech ji nelze spáchat bez pomoci. Musí však dojít k naplnění následujících podmínek:

- Pacientovo fyzické nebo psychické utrpení je nesnesitelné;
- Utrpení i přání zemřít je trvalého rázu;
- Rozhodnutí zemřít je dobrovolné;

¹⁹⁴ DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 77–82.

¹⁹⁵ Kurare In: Velký lékařský slovník [online]. [cit. 8.12.2023]. Dostupné z: <https://lekarske.slovníky.cz/pojem/kurare>

¹⁹⁶ LAGERWEY, W. Euthanasia Case Laewarden – 1973. Issues in Law and Medicine [online] 1987–1988, s. 439–442. [cit. 29.11.2023]; Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ilmed3&i=459>,

¹⁹⁷ DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 77–82.

¹⁹⁸ Citováno v: DOLEŽAL, A. Eutanázie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 85–86.

- Pacient byl řádně informován o své situaci a o veškerých dostupných alternativách a zároveň byl způsobilý ke zvážení veškerých souvislostí;
- Neexistuje žádná dostupná metoda, která by pacientovi mohla pomoci;
- Pacientova smrt nezpůsobí nikomu jinému zbytečné útrapy;
- Asistovat při sebevraždě může pouze lékař po konzultaci s jiným lékařem, případně i s psychologem či sociálním pracovníkem;¹⁹⁹

3.4.6. Případ Schoonheim

Lékař Dr. Schoonheim podal 95leté pacientce látky po jejichž požití nejprve pozbyla vědomí a následně zemřela. Tato žena byla dlouhodobě upoutána na lůžku, plně závislá na péči personálu nemocnice. Ačkoliv se nenacházela v terminálním stádiu žádného onemocnění, opakovaně vyjadřovala přání zemřít.

Případ se dostal až před nizozemský nejvyšší soud (Hoge Raad der Nederlander), který nejprve odmítl obhajobu spočívající v přednosti práva na sebeurčení před nedotknutelností lidského života, ale zároveň vyslovil úvahu o použití ustanovení o krajní nouzi (*noodtoestand*) v případě střetu povinností.²⁰⁰ Krajní nouze je v nizozemském trestním zákoníku (*Wetboek van Strafrecht*) vymezena následovně: „*Osoba, která spáchá trestný čin jako výsledek vnější síly, o níž se nedá rozumně očekávat, že jí bude čelit, není trestně odpovědná.*“²⁰¹ Přičemž krajní nouze v tomto případě spočívala v konfliktu mezi povinností pomoci pacientovi, který žádá o ukončení svého života a mezi povinností dodržovat zákon. „*Lékař se ocitá v etickém dilematu, který řeší porušením zákona v zájmu toho, co je považováno za vyšší dobro: vyslyšet prosbu duševně způsobilého pacienta o ukončení života, který se stal nesnesitelným.*“²⁰² Pro rozhodnutí o tom, „*zda byly naplněny podmínky krajní nouze, jsou standardy medicínské etiky.*“²⁰³ Podle soudu je tak třeba odpovědět na tři otázky:

- Zda bylo pravděpodobné, že pacientka bude pociťovat stále větší poškození své osobnosti a/nebo zhoršení svého utrpení;

¹⁹⁹ DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 82–86.

²⁰⁰ SNEIDERMAN, B., VERHOEF, M. Patient Autonomy and the Defence of Medical Necessity: Five Dutch Euthanasia Cases. *Alberta Law Review* vol. XXXIV no. 2, [online] 1996 [cit. 29.11.2023], s. 388–392. Dostupné z: <https://albertalawreview.com/index.php/ALR/article/download/1086/1076/1183>

²⁰¹ (přeloženo) „*Niet strafbaar is hij die een feit begaat waartoe hij door overmacht is gedrongen.*“; dle: DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 68.

²⁰² SNEIDERMAN, B., VERHOEF, M. Patient Autonomy and the Defence of Medical Necessity: Five Dutch Euthanasia Cases. *Alberta Law Review* vol. XXXIV no. 2, [online] 1996 [cit. 29.11.2023], s. 374–388–392. Dostupné z: <https://albertalawreview.com/index.php/ALR/article/download/1086/1076/1183>

²⁰³ DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017, s. 89.

- Zda vědomí zhoršování stavu způsobilo, že Dr. Schoonheim musel jednat v době, kdy jednal, aby pacientce umožnil `důstojnou smrt;`
 - Zda existovaly i jiné prostředky, které by zmírnily její utrpení;
- Jednání Dr. Schoonheima bylo posouzeno jako jednání v krajní nouzi.²⁰⁴

Z uvedeného vývoje nizozemské judikatury je patrné, že postupem času byla vytvořena doktrína morálního aprobování aktivní eutanázie. Ačkoliv k formální dekriminalizaci došlo až o mnoho let později, jak zmiňuji výše.

Ačkoliv argument převahy práva na sebeurčení nad nedotknutelností lidského života před soudem neobstál (případ *Schoonheim*), soud vzal v úvahu újmu, kterou může způsobit pokračující utrpení a možnosti jeho mírnění vč. možnosti, že sebevražda, případně asistovaná smrt je jediným východiskem (případ *Wertheim* a *Schoonheim*). Dle této úvahy tak může nastat situace, kde život přináší větší újmu než smrt. Což je de facto příklonění se k teorii kvalitního života, jak ji formuloval Keown.

Připuštění, že existují situace, kde právo musí ustoupit vyšší hodnotě i v případě eutanázie, ukazuje, že za offence je možné považovat neposkytnutí pomoci s umíráním, nikoli obráceně.

Nizozemsko se svou dlouhodobou politikou tolerance volí poněkud jiný druh paternalismu, než by se dal očekávat při ochraně života. Jelikož nechrání život proti vůli jedinců, jenž jej žijí, ale pragmaticky uznává, že „pokud nelze danou činnost potlačit, pak je lepší ji vynést na světlo a regulovat.“²⁰⁵ Což se projevilo ve formulaci kritérií v případech *Postma* a *Wertheim*, která se následně propsala i do právní úpravy. Nutno podotknout, že nizozemské trestní právo je ovládáno zásadou oportunity (*opportunitetsbeginsel*), tedy i přes formální trestnost, nedocházelo při naplnění těchto kritérií k trestnímu stíhání.²⁰⁶

Rozbor některých případů ukazuje, jak tenká hranice existuje mezi činy trestnými a činy právem aprobovanými. Přičemž východiska, především pak teorie posvátnosti života a obava z kluzkého svahu, na základě, kterých je tento závěr činěn, nejsou dostatečně zpochybňovány

²⁰⁴ SNEIDERMAN, B., VERHOEF, M. Patient Autonomy and the Defence of Medical Necessity: Five Dutch Euthanasia Cases. *Alberta Law Review* vol. XXXIV no. 2, [online] 1996 [cit. 29.11.2023], s. 374–388–392. Dostupné z: <https://albertalawreview.com/index.php/ALR/article/download/1086/1076/1183>

²⁰⁵ SNEIDERMAN, B., VERHOEF, M. Patient Autonomy and the Defence of Medical Necessity: Five Dutch Euthanasia Cases. *Alberta Law Review* vol. XXXIV no. 2, [online] 1996 [cit. 29.11.2023], s. 414. Dostupné z: <https://albertalawreview.com/index.php/ALR/article/download/1086/1076/1183>

²⁰⁶ SMIES, J.T., The Legalization of Euthanasia in the Netherlands. [online] *Gonzaga Journal of International Law*, 7, 2004 [cit. 29.11.2023], s. 11–14. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/gjil7&collection=journals§ion=5&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>

z hlediska etiky. V případech, kde soudy nahlédly za tuto teorii, došli k závěru morální přípustnosti eutanázie či asistované sebevraždy. Ostatně přesvědčení, že eutanázie je morálně přípustná v současné bioetické literatuře převažuje, a je třeba to reflektovat do právních úprav.²⁰⁷

V následujících kapitolách se budu zabývat osobami, které jsou na eutanázii přímo zúčastněny a nejdůležitějšími východisky, týkajícími se těchto osob, nad kterými je třeba v souvislosti s těmito osobami uvažovat.

4. Žadatel o eutanázii

Žadatel o eutanázii hraje zcela klíčovou roli. Jak vyplývá z definice eutanázie, jedná se o osobu, která má být pánem celého procesu. Tato formulace je použita záměrně, jelikož nad autonomií vůle pacientů panují pochybnosti. Na osobu žadatele i jeho život jsou kladeny požadavky, aby se mohlo z definice jednat o eutanázii. Především je třeba posoudit míru utrpení pacienta, jeho duševní způsobilost k učinění takového rozhodnutí a jeho psychický stav. Záměrně je ponecháno stranou kritérium nevyléčitelné nemoci, jelikož taková prognóza může být konstatována pouze lékaři.

4.1. Posuzování kvality života

Teorie dobrého života a špatnosti smrti může sloužit jako etické východisko morální přípustnosti eutanázie. Klíčovou otázkou, kterou si pokládá, je, zda je život dobrý z pohledu jedince, který jej žije. Přičemž se toto kritérium snaží objektivizovat, jelikož to není jen pacient, který bude posuzovat svůj stav, ale i lékař (případně lékaři), kteří jej musí s jistotou určit.²⁰⁸

Pro **teorii dobrého života** je třeba zvolit etický rámec podle kterého budeme `dobrý život` hodnotit. Tyto etické rámce lze rozdělit na dvě skupiny, a to objektivní a subjektivní teorie dobrého života. Zatímco subjektivní teorie dobrého života se zaměřují na prožitky. Na příkladu teorie vycházející z hédonismu tvrdí, že to, jak je náš život dobrý, „*je plně určeno konečnými dobry,*“ tedy „*poměrem potěšení a utrpení.*“ Toto potěšení a utrpení může být kvantifikováno, a tedy je možné vytvořit jakousi rovnici, ve které potěšení tvoří kladnou hodnotu a utrpení zápornou. Pokud je výsledek tohoto součtu kladný, je náš život dobrý; pokud je záporný, je špatný. Objektivní teorie dobrého života vychází z objektivních složek dobrého života.

²⁰⁷ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální, [online] *Vnitřní lékařství*, 2018. [cit. 20.9.2023]. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

²⁰⁸ HUXTABLE, R. *Euthanasia, Ethics and the Law: From Conflict to Compromise*, Abingdon: Routledge-Cavendish, 2007, s. 26.

Teorie špatnosti smrti vychází z předpokladu, že smrt je špatná, pokud nás připraví o dobrý život a dobrá, pokud nás připraví o život špatný. Z výše uvedeného lze vyvodit závěr, že v případě, že bude ukončen život osoby, jejíž život je špatný, není špatná ani smrt a jedná se tedy o čin morálně přípustný.²⁰⁹

Touto teorií se lze podivat i na teorii posvátného života. Pokud totiž tvrdíme, že život, který je společný všem živým organismům (jak je popsáno v první kapitole), je konečným dobrem, pak by se toto tvrzení muselo vztahovat na všechny živé bytosti. Ovšem připustíme-li, že to, co tvoří hodnotu (posvátnost) lidského života, je jeho osobní složka, opět se otevírá úvaha o dobrém životě a špatné smrti.²¹⁰

4.2. Bezmoc a naděje

Bezmoc je „*subjektivní ztráta moci nad sebou samým a bezprostředním okolím, ztráta subjektivně pociťované kompetence se vypořádat obtížemi.*“ Tento pocit často nastává u osob, jímž byla diagnostikováno vážné či dokonce terminální onemocnění, jelikož se jedná o zpravidla novou situaci, která zásadním způsobem nabeuráává dosavadní život.

Jak uvádí Mauer, sdělení vážné diagnózy má dvě roviny. Za prvé jedná se o konfrontaci s otázkou vlastní konečnosti a za druhé o sdělení, které zásadním způsobem zbavuje možností. Dle Mauera je to právě ztráta možnosti, spočívající v naplňování smyslu života či seberealizaci, která zapříčiňuje pocit beznaděje a bezmoci nad nastalou situací. Jelikož tyto možnosti jsou jedinci vzaty zvenčí, bez toho, aniž by jejich ztrátu zapříčinil vlastním jednáním či rozhodnutím.²¹¹

I přes bezmoc, podle Haškovcové, každý člověk „*i v beznadějně situaci doufá a věří, že bude lépe.*“ Podstatným je pak právě obsah pojmu „lépe.“ Jelikož může značit nejen víru ve zvrát onemocnění a uzdravení, ale také osvobození od utrpení spočívající v příchodu smrti. Naděje je s možnostmi úzce spjatá, přičemž ústřední roli hraje „*očekávaná pravděpodobnost, s jakou jsou možnosti reálné.*“ Pokud se jedná o naději na zvrát onemocnění „*pro nevléčitelně nemocné a umírající se naděje redukuje na možnosti fiktivní,*“²¹² ač nemocní i iracionální naděje často projikují jako reálnou. Pokud však jde o naději na příchod smrti a `vzetí života do vlastních rukou` v případě možnosti eutanázie je tato možnost reálná. A to jak ve smyslu pasivní, tak aktivní eutanázie.

²⁰⁹ ČERNÝ, D. Lidský život jako dobro: proč je eutanázie morálně nepřijatelná, [online] *Vnitřní lékařství*, 2018 [cit. 26.9.2023], s. 247. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/05.pdf>

²¹⁰ ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální. [online] *Vnitřní lékařství*, 2018. [cit. 20.9.2023]. s. 238–241. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

²¹¹ MAUER, M. in VÁCHA, M.O., KÖNIGOVÁ, R., MAUER, M., *Základy moderní lékařské etiky*, Praha: Portál, 2012, s. 63.

²¹² HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie: Nauka o smrti a umírání*. Praha: Galén, 2000, s. 71–73.

Touha zemřít rychle a bezbolestně, je přímým důsledkem možností moderní medicíny, která na jednu stranu má možnosti smrt velmi dlouho oddalovat a `udržovat pacienta při životě, ` na druhou stranu také umírání dokáže do určité míry předvídat a kontrolovat. Takový medicínský vývoj vede k tomu, že ve značné části úmrtí hraje roli rozhodnutí některého z aktérů, tedy buď pacienta nebo lékařů.²¹³

4.3. Žadatel jako svobodný člověk

Argument autonomie vůle zaznívá ve prospěch legalizace eutanázie a asistované sebevraždy asi nejčastěji, pro některé se jedná o argument hlavní, pro některé (např. Černého) se jedná pouze o argument podpůrný. V dopise, který zaslal Dworkin a další autoři Nejvyššímu soudu Spojených států Amerických (United States Supreme Court) v roce 1997 uvádí: „*Některá rozhodnutí mají zásadní dopad na charakter života člověka – například rozhodnutí o (...) smrti. Takováto hluboce osobní rozhodnutí vyvolávají kontroverzní otázky o tom, jakou hodnotu má lidský život a proč. Ve svobodné společnosti musí být jednotlivcům umožněno, aby tato rozhodnutí činili sami na základě své víry, svědomí a přesvědčení.*“²¹⁴

Právo na kontrolu nad vlastním tělem i v oblasti medicíny je považováno za jedno z lidských práv.²¹⁵ Tomuto právu jednotlivce odpovídá povinnost lékařů jej respektovat, tedy neléčit, pokud si to pacient nepřeje.²¹⁶ Zatímco tento konsenzus umožňuje pasivní eutanázii, aktivní eutanázie zůstává ve většině zemí zakázána.

Odpůrci legalizace aktivní eutanázie argumentují, že autonomie vůle má být respektována a oceňována do té míry, do jaké její uplatňování přispívá k „*rozkvětu lidských bytostí, které ji mají.*“²¹⁷ Existují však rozhodnutí, která jsou pro člověka a jeho well-being, tak pro well-being ostatních zničující. Samotné rozhodnutí tak nezakládá nárok na morální aprobaci takového rozhodnutí, to musí splňovat určitá kritéria, aby si zasloužilo respekt. Gormally tvrdí, že základní kritérium respektu k nějaké volbě je „*soulad s respektem k základní lidské důstojnosti jak volícího, tak druhých.*“²¹⁸

²¹³ SPANZI, M. Is There a Difference Between Passive and Active Euthanasia? [online] *Books&Ideas*, 2014 [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://laviedesidees.fr/Is-There-a-Difference-Between>

²¹⁴ DWORKIN, R. et al. Assisted Suicide: The Philosophers' Brief. New York Review of Books, 1997.

²¹⁵ SPANZI, M. Is There a Difference Between Passive and Active Euthanasia? [online] *Books&Ideas*, 2014 [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://laviedesidees.fr/Is-There-a-Difference-Between>

²¹⁶ ČERNÝ, D. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 76.

²¹⁷ KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 50.

²¹⁸ (přeloženo) „*a choice should be consistent with respect for the fundamental dignity both of the chooser and of others.*“; GORMALLY, L. Human dignity, Autonomy and Mentally Incapacitated Persons, [online] Anscombe

Žádost o ukončení vlastního života může být právě tím rozhodnutím, které vyjadřuje pacientův respekt k vlastnímu životu. Ostatně to vyjadřuje citát, uvedený v úvodu v této práci, řečený pacientem trpícím nevléčitelnou formou leukémie. Takovým rozhodnutím může být odmítnutí zahájení či pokračování v léčbě, jehož morálnost zpravidla zpochybňována není. Normativní závěr pak lze vyvodit z argumentů uvedených v kapitole 4.1.

Ačkoliv žijeme ve společnosti a naše rozhodnutí ovlivňují ostatní, je otázkou, do jaké míry máme `ostatní` zohledňovat v otázkách vlastní smrti. Ostatně to vyjadřuje Dworkinův citát o nepřípustnosti nucení umírat s ohledem na schválení ostatními.

4.4. Žadatel jako oběť

Obavy ohledně aktivní eutanázie panují kvůli možné nedostatečné autonomii vůle, jak je popsána v předchozí kapitole. Odpůrci eutanázie argumentují, že rozhodnutí o ukončení vlastního života není možné učinit svobodně, jelikož „*trpící člověk je velmi sugestibilní. Vmuknout mu myšlenku na milosrdnou smrt je snadné, a to i bez vědomé manipulace. Nezanedbatelnou manipulací je i prezentování eutanázie jako volby odpovědné, moudré a jako projevu vsutku svobodného ducha.*“²¹⁹ Existuje riziko, že žádosti o eutanázii by lidé podávali nikoli jako projev svobodné vůle, ale z důvodu osamělosti či pocitu, že se stali pro své blízké přítěží.²²⁰

Slovo oběť je do značné míry spojeno s pasivitou a bezmocností.²²¹ Což, na základě výše vedeného popisu v kapitole 4.2., se často shoduje s popisem pacientů s nevléčitelnými diagnózami. Je tedy nepochybné, že viktimitnost osoby trpící nevléčitelnou chorobou je vyšší než u osob zdravých. Může se jednat např. o tendenci k uvěření podvodům slibujících vyléčení apod.²²² Ovšem je možné označit žadatele o eutanázii za (potenciální) oběti i v případě této žádosti? A pokud ano, jsou to `jen` oběti okolností, nebo oběti trestných činů konkrétního pachatele?

Pouhé poukázání na možnost či její existenci nelze klasifikovat jako manipulaci, jak tvrdí Kuntschnerová. Každé naše rozhodnutí je do jisté míry omezené a ovlivněné, jak popisuje Gerloch. Jedná se o omezení biologickými a fyzikálními faktory a limity, které zajišťují fungování

Bioethics centre, 1998 [cit. 15.12.2023]. Dostupné z: <https://www.bioethics.org.uk/research/reports-submissions/human-dignity-autonomy-and-mentally-incapacitated-persons/>

²¹⁹ KUNTSCHNEROVÁ, J. Otázka eutanázie je otázkou filosofickou, nikoli medicínskou. *Tempus Medicorum* 27, 2018, 10, s. 39.

²²⁰ KEOWN J. *Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002., s. 54–55.

²²¹ WALKATE, S. – *Criminology: The Basics*. New York: Routledge, 2016, s. 104–105.

²²² Mediálně známým se stal případ terapie kmenovými buňkami pro pacienty trpící amyotrofickou laterální sklerózou, za kterou byly nezákonně žádány peníze; Reportéři ČT: Obchod s nadějí II, In: Česká televize [online] 2016 [cit. 10.12.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/216452801240020/video/475045>

společnosti,²²³ jak blíže popisují v kapitole 3.2. Mezi tyto faktory patří i informace, které máme. Ale ty ještě nečiní volbu nesvobodnou.

Do procesu žádosti o eutanázii je nutné zasahovat a nastavit pravidla tak, aby nemohlo docházet k nedovolenému zásahu do tohoto rozhodnutí. Trestní rámec těchto opatření může být tvořen trestným činem v českém právním řádu podle § 144 odst. 1 trestního zákoníku a potenciálně i analogické ustanovení pokrývající pohnutí k rozhodnutí požádat o aktivní eutanázii. O takových opatřeních hovořil ESLP v rozhodnutí *Haas proti Švýcarsku* a stal se i jednou z hlavních podmínek zmiňovanými nizozemskými soudy k přípustnosti eutanázie.

Pro úplnost dodávám, což bude blíže rozebráno v další kapitole, že stejné obavy bychom měli mít ohledně volby pacienta o nezahájení či nepokračování v léčbě, které se v některých případech mohou rovnat sebevraždě.

5. Vykonavatel eutanázie

Další osobou zásadní pro eutanázii, je její vykonavatel. Je to právě tato osoba, která je z hlediska trestního práva i kriminologie potenciálně pachatelem trestného činu. Jak vyplývá z dosavadního textu této práce, hranice mezi trestností a beztrestností jednání na konci života jsou velmi tenké. V této kapitole se budu zabývat jednak osobností vykonavatele eutanázie a také současnými podmínkami trestnosti v kontextu eutanázie. Pokusím se odpovědět na otázku, zda je hodnocení těchto činů trestním právem v souladu s jejich etickým hodnocením a také zda jsou tato hodnocení konzistentní. Pro účely této kapitoly budu o vykonavateli uvažovat jako o lékaři.

5.1. Jednání vykonavatele eutanázie

Konání a opomenutí tvoří hranici mezi aktivní a pasivní eutanázií, pro některé tvoří dokonce hranici mezi eutanázií a jinými opatřeními na konci života, jak zmiňuji ve druhé kapitole. Z trestněprávního hlediska je toto dělení zásadní pro možnost vyvinění se u pasivní eutanázie, pokud toto nekonání následuje přání pacienta. Morálnost pasivní eutanázie nebývá zpochybňována, právě naopak, právo odmítnout léčbu je zakotveno jako základní právo pacienta v již dříve zmiňované Úmluvě o lidských právech a biomedicíně. Existuje však natolik zásadní etický rozdíl mezi konáním a opomenutím, který odůvodňuje takto nastavenou hranici mezi jednáním po právu a trestným činem v případě eutanázie? Pokud by si byly tyto dvě modalitty

²²³ GERLOCH, A. Teorie práva. 8. akt. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 275.

jednání morálně rovny, není přípustné, aby jedna z nich byla jednáním po právu a druhá nikoli.²²⁴ Je tedy třeba zkoumat etickou rovinu konání a opomenutí, aby bylo možné vyvodit závěr.

Odpůrci tohoto dělení argumentují tím, že říkají: „...*co je to ukončení léčby...pokud to není úmyslné ukončení života jedné lidské bytosti druhou? `Samozřejmě, že je to přesně to, a kdyby nebylo, nemělo by to smysl...`*“²²⁵ Současné úprava, včetně té české umožňuje pacientům zemřít, ale zakazuje jim v tom pomáhat. „*takže je morálně přípustné umožnit umírajícím zemřít, ale nepřípustné tuto smrt urychlit.*“²²⁶

Naopak zastánci přísného rozlišení mezi aktivní a pasivní eutanázií argumentují, že zatímco aktivní eutanázie pacienta zabije, u pasivní eutanázie je smrt způsobena nevyлéčitelnou diagnózou. Brock to vysvětluje následovně: „*Pokud někoho zabijete, zahájíte tím proces, který vede k jeho smrti. Pokud někoho necháte zemřít, umožníte tomuto procesu, který jste neiniciovali, aby pokračoval až ke svému výsledku, tedy ke smrti.*“²²⁷ Někteří na základě tohoto argumentu dochází k závěru, že pasivní eutanázie eutanázií vůbec není, o čemž se zmiňuji v první kapitole této práce.

Problém je i v tom, že existují jednání, které jsou na hranici konání a opomenutí či nekonání.²²⁸ Je jím výše zmiňované odpojování od přístrojů, které je považováno ve většině zemí za nekonání (i přes nutnost provádění úkonů k odpojení je rozhodující, že je umírání návrat k přirozenému procesu), ale v některých, včetně České republiky za konání, tedy nepřípustnou aktivní eutanázií.

Je možné rozdělení pasivní a aktivní eutanázie založit lépe na jejich vztahu k `přirozené smrti? ` Za přirozené, jak definoval Mill, je považováno, „*to, co se děje nezávisle na dobrovolném a záměrném lidském jednání.*“²²⁹ Taková definice může obhájit obě vnímání konání, resp. opomenutí, a nemůže tedy pomoci v objasnění hranic. Navíc dělení na přirozené a `umělé`

²²⁴ Argument morální rovnosti modalit jednání v případě asistované smrti byl použit např. v rozhodnutí ve věci *Carter proti Kanadě*, který zákaz aktivní eutanázie a asistované sebevraždy označil za protiústavní.

²²⁵ (přeloženo) „...*what is the cessation of treatment if it is not `the intentional termination of life of one human being by another? `Of course it is exactly that, and if it were not, there would be no point to it...`*“; RACHELS, J. Active and Passive Euthanasia. [online] 329 *New England Journal of Medicine* 78, 1975. [cit. 15.12.2023]. Dostupné z: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM197501092920206>

²²⁶ YOUNG, R. *Medically Assisted Death*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007., s. 220.

²²⁷ (přeloženo) „*If you kill someone what you do is to initiate a deadly causal process that leads to the person's death. If you allow someone to die, you allow a deadly causal process which you did not initiate to proceed to its results of a person's death.*“; BROCK, D.W. *Life and Death. Philosophical Essays in Biomedical Ethics*. Cambridge: Cambridge university press, 1993, s. 189.

²²⁸ ČERNÝ, D. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) *Eutanázie pro a proti*. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 69-89.

²²⁹ Citováno v: SPANZI, M. *Is There a Difference Between Passive and Active Euthanasia?* [online] *Books&Ideas*, 2014 [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://laviedesidees.fr/Is-There-a-Difference-Between>

považují někteří za pokrytecké, „*pokud jsme nade veškerou pochybnost přesvědčení, že pro pacienta je lepší zemřít, ale nejsme ochotni přijmout morální odpovědnost za to, že jsme to my, kdo zabíjí, příroda nám nabízí snadné východisko.*“²³⁰ A to takové, které sice povede ke smrti pacienta, ale až po pravděpodobně delším a tím pádem též relativně dlouhém utrpení.

Dle mého názoru, shodným např. s rozsudkem ve věci *Carter proti Kanadě* formulovaným již Nejvyšším soudem Britské Kolumbie (The Supreme Court of British Columbia), nepokračování nebo nezahájení léčby, odpojení od život udržujících přístrojů i aplikování smrtící injekce je jednání, které má za následek smrt pacienta.²³¹ Pokud jsou tedy některé z nich považovány za eticky přípustné, musí být eticky přípustné všechny, jelikož „*neexistuje žádná morálně relevantní demarkační linie.*“²³²

5.2. Následek a intence

Následkem v trestním právu rozumíme „*porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem.*“²³³ Ovšem v širším slova smyslu jím můžeme rozumět jakoukoli skutečnost vyvolanou příčinou.²³⁴ Následek je skutečnost objektivní. Oproti tomu je intence či záměr, jakožto „*předmětné zaměření vědomí*“²³⁵ skutečnost subjektivní, v trestním právu je tomuto pojmu nejbližše pohnutka (motiv) tedy „*vnitřní psychický podnět, jenž vede pachatele k rozhodnutí spáchat trestný čin.*“²³⁶ Přičemž „*s tímto pojmem úzce souvisí i cíl (účel).*“²³⁷

Podle Rachelse jsou intence irrelevantní pro etické hodnocení lidského jednání. Jediným relevantním pro etické hodnocení je následek či důsledek konkrétního jednání. Jedná se o tzv. instrumentální teorii jednání podle které, „*pokud máme jednání X a Y a obě jednání mají stejné důsledky, jedná se o stejný typ jednání.*“ Podle této teorie je tak bezpředmětné, zda se jedná o

²³⁰ (přeloženo) „*when we believe beyond all doubt that it is better for the patient to die but we are not willing to accept moral responsibility for being the one to kill, nature offers us an easy way-out*“; Citováno v: SPANZI, M. Is There a Difference Between Passive and Active Euthanasia? [online] *Books&Ideas*, 2014 [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://laviedesidees.fr/Is-There-a-Difference-Between>

²³¹ Para. 321, *Carter proti Kanadě* (Attorney General), 2012 BSCS 886, [2012], rozsudek Nejvyššího soudu Britské Kolumbie, ze dne 15. června 2012.

²³² ČERNÝ, D. in, PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) *Eutanázie pro a proti*. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019 s. 76.

²³³ ŠÁMAL, P. in ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. a kol. *Trestní právo hmotné 7.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 134

²³⁴ Důsledek. In *Infoz. Slovník cizích slov* [online]. [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://www.infoz.cz/dusledek/>

²³⁵ PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. *Akademický slovník cizích slov. A-K*. Praha: Academia, 1995., s. 338.

²³⁶ KRATOCHVÍL, V. in HENDRYCH, D. *Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd.* Praha: C.H. Beck, [online] 2009, Beckovy odborné slovníky [cit. 13.12.2023]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhf6w64zrguxg233unf3f64dpnbxhk5dlmfpxi4tfon2g4zlin5pww2loou&groupIndex=1&rowIndex=1&refSource=search>

²³⁷ HERCEG, J. in ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. a kol. *Trestní právo hmotné 7.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014., s. 208.

eutanázii pasivní či aktivní, přímou či nepřímou, jelikož důsledkem všech je smrt pacienta. Závěr je tedy stejný jako v kapitole výše.

Ovšem tato teorie má oprávněné kritiky. Intence jsou důležitým determinujícím faktorem, který nám často jako jediný pomůže zařadit jednání do „*morálně relevantních kategorií*.“²³⁸ Černý tyto intence rozděluje na charakterizující intenci, která odpovídá na otázku `co jsme udělali?` a na finální intenci, odpovídající na otázku `proč jsme to udělali?` Shodné rozdělení volí i Spanzi. Tito autoři se však neshodují na tom, co je těmito intencemi v případě eutanázie. Zatímco Spanzi tvrdí, že finální intencí je v případě eutanázie vždy respektování přání pacienta a úleva od nesnesitelných útrap a jednotlivé formy odlišuje pouze charakterizující intence, která u přímé aktivní eutanázie spočívá v usmrcení pacienta, u nepřímé ve zmírnění bolesti a u pasivní eutanázie v nezahájení či nepokračování v léčbě.²³⁹ Černý vidí rozdíly i ve finálních intencích tohoto jednání, a to konkrétně u nezahájení či v nepokračování v léčbě, kde je dle finálních intencí pouze respektování přání pacienta, nikoli úleva od bolesti.²⁴⁰ Až rozborem motivace lze odpovědět na otázku, „*proč se jedinec zachoval tak, jak se zachoval*,“ a učinit tak jeho chování srozumitelné pro okolí.²⁴¹

Trestní právo s touto rovinou pracuje značně omezeně. Z hlediska subjektivní stránky pracuje zejména s pojmem zavinění, tedy vnitřním vztahem „*pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin*.“²⁴² Je tedy hodnocen vztah pachatele k následku, resp. účinku trestného činu, kterým je v tomto případě smrt pacienta, což nereflktuje složitou etickou problematiku. Zajisté trestní právo pracuje i pojmem pohnutky, nicméně ta není relevantní při určování trestní odpovědnosti. Souhlasím proto s Williamsem, který tvrdí, že koncept trestního práva není připraven na možnosti moderní medicíny.²⁴³

5.3. Vykonavatel jako pachatel trestného činu

Jak jsem popsala v přechozích částech této kapitoly, lékaři se při rozhodování na konci života pohybují na velmi tenkém ledě, z hlediska etického a hlavně právního. Uvažujme nyní v rovině právní, kdy ve většině zemí je osoba, která vykoná aktivní eutanázii či asistuje při

²³⁸ ČERNÝ, D. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 81-84.

²³⁹ SPANZI, M. SPANZI, M. Is There a Difference Between Passive and Active Euthanasia? [online] *Books&Ideas*, 2014 [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://laviedesidees.fr/Is-There-a-Difference-Between>

²⁴⁰ ČERNÝ, D. in PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019, s. 84-87.

²⁴¹ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie, 3. upravené vydání, Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 80.

²⁴² HERCEG, J. in ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. a kol. Trestní právo hmotné 7., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 180.

²⁴³ WILLIAMS, G.O. Intention and Causation in Medical Non-killing, Abingdon: Routledge-Cavendish, 2007, s. 26.

sebevraždě jiného stává pachatelem trestného činu proti životu, s výjimkami u nepřímé eutanázie, které jsou popsány ve druhé kapitole. V této části budu tedy vykonavatele označovat jako pachatele.

Pojem pachatele v kriminologii je širší než v trestním právu. Označuje se jím osoba, která se dopustila činů označených trestním zákonem za trestné, a i některé další osoby, které nejsou stíhány orgány činnými v trestním řízení.

Kriminologie má obzvláště zájem o osobnost pachatele což je „*hypotetický konstrukt vyjadřující dynamickou organizaci lidské psychiky, která determinuje její vnější projevy.*“ Tento obraz umožňuje pochopit a vysvětlit jeho jednání.²⁴⁴ Osoby, které jiné osobě umožní ukončit život na její výslovné přání (ať už lékaři či jiné osoby), se však do značné míry vymykají společenské představě zločince. Z pohledu kriminologie eutanázie se jako nejzajímavější jeví pohled teorie kontroly, resp. teorie sociálních vazeb formulované Hirschim, ve které jsou definovány „*čtyři dimenze vazby na konvenční společnost, které jedinci brání v delikventním chování.*“²⁴⁵ Jedná se o:

- **Pouto k ostatním lidem** či sociální citlivost²⁴⁶(*attachment*): hloubka a síla vztahu, které si jedinec buduje s ostatními;
- **Oddanost společensky uznávaným cílům**²⁴⁷ (*commitment*): představující „*racionální element společenské vazby;*“²⁴⁸
- **Zapojení se do konvenčních aktivit** (*involvement*),
- **Víra v morální platnost hodnot a norem společnosti** (*belief*).²⁴⁹

Zkoumáním jednotlivých elementů této teorie lze dojít k závěrům o důvodech provádění i zakázaných forem eutanázie.²⁵⁰

²⁴⁴ MAREŠOVÁ, A. in GŘIVNA, T., SCHEINOST M. a ZOUBKOVÁ I. Kriminologie. 4., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 87.

²⁴⁵ HOŘÁK, J., BARILIK, I., PODANÁ, Z. TOMÁŠEK, J in GŘIVNA, T., SCHEINOST M. a ZOUBKOVÁ I. Kriminologie. 4., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 60–61.

²⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie, 3. upravené vydání, Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 50–51.

²⁴⁷ WALKATE, S. – Criminology: The Basics. New York: Routledge, 2016., s. 86.

²⁴⁸ HOŘÁK, J., BARILIK, I., PODANÁ, Z. TOMÁŠEK, J in GŘIVNA, T., SCHEINOST M. a ZOUBKOVÁ I. Kriminologie. 4., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 61.

²⁴⁹ WALKATE, S. – Criminology: The Basics. New York: Routledge, 2016., s. 86.

²⁵⁰ Statistiky z průzkumu provedeným ve Spojených státech amerických v roce 1998 ukazují, že 15 % onkologů přiznalo, že ve své praxi vyhověli žádosti o aktivní eutanázii, 32 % sester intenzivní medicíny o ni bylo požádáno a polovina z nich této žádosti vyhověla; MEIER, D. et al. A National Survey of Physical-Assisted Suicide and Euthanasia in the United States. *New England Journal of Medicine*, [online] 1998 [cit. 14.12.2023], Dostupné z: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM199804233381706>

Dimenze pouta k ostatním lidem vysvětluje soucitnou vazbu, kterou si může pachatel vytvořit se svým trpícím pacientem. Dimenze víry dokáže vysvětlit oddanost hodnotám autonomie vůle pacienta a snaze ukončit utrpení, které nemusí být zcela v souladu s právním řádem.

Motivace v podobě snahy ulevit pacientovi od jeho utrpení a přesvědčení o morální obhajitelnosti tohoto jednání, mohou dohromady působit jako kriminogenní faktory.²⁵¹ Přičemž pouto a víra musí převážit nad oddaností společensky uznávaných cílů, jelikož v případě soudního procesu je v sázce pachatelova kariéra i společenská pověst. Teorie sociálních vazeb vysvětluje i jednání nizozemských lékařů ve výše zmíněných případech, kteří se po úmrtí pacientů šli sami přihlásit na policii a následně, přesvědčení o morálnosti svých činů, čelili soudnímu procesu.

Hirschiho teorie sociální kontroly, ačkoliv dle empirických výzkumů se jedná o teorii středního rozsahu,²⁵² tak v tomto případě dokáže dobře vysvětlit, z jakého důvodu se osoby dopouštějí jednání, o kterém vědí, že je zákonem zakázáno. A to i přesto, že se domnívám, že vykonavatelé eutanázie budou nejčastěji lidé, kteří před tímto jednáním ani po něm nebyli zapojeni v žádné kriminální aktivitě (resp. kriminalitě jiného typu).

²⁵¹ ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie, 3. upravené vydání, Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 81.

²⁵² ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie, 3. upravené vydání, Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 51.

Závěr

Eutanázie je problematika komplexní, která vyvolává zejména s ohledem na medicínský vývoj umožňující zadržování smrti vášnivě diskuze. O tomto tématu byly napsány tisíce stránek textu, přesto se zdá, že se nedaří nalézt celospolečenskou shodu.

Cílem této práce bylo komplexně popsat tuto problematiku zejména s ohledem na jejího vykonavatele a žadatele. Zároveň bylo snahou poukázat na množství i méně častých argumentů, které se v této diskuzi objevují, avšak místo prostého výčtu pro a proti tyto argumenty propojovat v kontextu společenském, (trestně)právním i kriminologickém.

V první řadě jsem se pokusila přesně definovat pojmy, které jsou v práci užívány, vzhledem k nesjednocenosti a též složitosti pojmového aparátu je definice klíčových pojmů zásadní pro možnost vést věcnou diskuzi. Dále je pracováno s pojmy života a smrti. Důkladnou analýzou jsem se snažila o odlišení lidského od jiných forem života tak, že jsem jej po vzoru Černého rozdělila na život biologický a osobní, který dělá život životem. U pojmu smrti bylo poukazováno zejména na neshodu mezi právním a biologickým či společenským vymezením smrti.

Na eutanázii je pohlíženo i očima právního řádu České republiky, a to z hlediska ústavou zaručených práv a základních svobod – práva na život a práva na soukromí a zejména pohledem práva trestního. Při kvalifikaci jednotlivých forem eutanázie, je zvláště poukazováno na problematiku vymezení aktivní a pasivní eutanázie, které vyplývá ze zákona o zdravotních službách a jeho důvodové zprávy, které vede k nelogickým a dle mého názoru i nemorálním závěrům.

Jelikož eutanázie je čin, který může snadno upoutat pozornost trestního práva, bylo na ni pohlíženo i z hlediska teorie kriminalizace. Jako výchozí byla použita teorie Simestera a von Hirshe, založená na třech možných důvodech kriminalizace, jimiž jsou újma, offence a paternalismus. Aby bylo tuto teorii možné aplikovat, bylo třeba představit koncepty zabývající se hodnotou lidského života. Proto byly představeny dvě, resp. tři kolidující teorie – vitalismus, teorie posvátného života a teorie kvalitního života. Analýza eutanázie pohledem těchto konceptů, prokazuje, že v případě ukončení života na žádost neexistuje dostatečný základ pro kriminalizaci takového jednání.

Ke stejnému závěru docházím i při normativním hodnocení kvality života na základě teorie dobrého života a špatné smrti, z níž vyplývá, že pokud je ukončen život osoby, jejíž život je špatný, není špatná ani smrt. Snahou bylo zároveň zmírnění obav o možném nátlaku na žadatele eutanázie, kde je nejprve představena svobodná vůle jednotlivce a její limity biologické, zákonné i

společenské. V kontextu rozhodování v době blížícího se konce života je podrobněji rozebráno právo pacienta na rozhodování o vlastním životě vč. práva odmítnout zahájení léčby či její pokračování a jeho omezení.

V kontextu vykonavatele eutanázie je poukázáno na etickou rovinu jednání a rovněž intencí této osoby. Tento text dokazuje jistou nepřipravenost klasických konceptů trestního práva jako je např. kauzální nexus mezi příčinou a následkem či zavinění v době takřka medicínských zázraků. Vykonavatel eutanázie je představen jako pachatel trestného činu páchaného ze soucitu a hlubokého morálního přesvědčení, pro kterého platí Radbruchovo tvrzení, v této práci již uvedené, že pokud *„nespravedlnost pozitivního práva dosáhne takovou míru, že pozitivním právem zaručená právní jistota vůči této nespravedlnosti nemá žádnou váhu, musí nespravedlivé právo ustoupit spravedlnosti.“*²⁵³ Tedy vlastně pachatelem vůbec není.

²⁵³ Citováno v: GERLOCH, A. Teorie práva. 8. akt. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 265.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BYDŽOVSKÝ, J. Akutní stavy v kontextu, Vydání 1. Praha: Triton, 2008.

BROCK, D.W. Life and Death. Philosophical Essays in Biomedical Ethics. Cambridge: Cambridge university press, 1993.

CÍSAŘOVÁ, D., SOVOVÁ O. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac).

ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie, 3. upravené vydání, Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2013.

DOLEŽAL, A. Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Praha: Academia, 2017.

DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015.

DWORKIN, R. Když se práva berou vážně. Praha: Oikoymenh, 2001.

DWORKIN. R. Life's Dominion: an Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom. New York: Knopf, 1993.

FENYK, J. Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie), *Trestní právo*, 2004, č. 6.

GERLOCH, A. Teorie práva. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021.

GŘIVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kol. Kriminologie. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

GŘIVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kol. Kriminologie. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

GŘIVNA T., ŠÁMAL, P. VÁLKOVÁ H. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

HAŠKOVCOVÁ, H. Rub života – líc smrti. Praha: Orbis, 1975.

HAŠKOVCOVÁ, H. Thanatologie: Nauka o smrti a umírání. Praha: Galén, 2000.

HUXTABLE, R. Euthanasia, Ethics and the Law: From Conflict to Compromise, Abingdon: Routledge-Cavendish, 2007.

JACKSON E., KEOWN J. Debating Euthanasia. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2012.

JELÍNEK, J. a kolektiv. Kriminologie. Praha: Leges, 2021.

JUSTOŇ, Z., STEINDL, R. in Velký sociologický slovník. Svazek 2. P-Ž. Praha: Karolinum, 1996.

KAISER, G. Kriminologie: Úvod do základů, Praha: C.H. Beck, 1995.

KEOWN J. Euthanasia, Ethics and Public Policy: An argument against legislation, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C.H. Beck, 1995.

KRATOCHVÍL V. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání in Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007.

KRAUS, R. Nenasazení a vysazení marné léčby a dysnazie. *Universitas*, č. 1/2003.

KUNTSCHNEROVÁ, J. Otázka eutanázie je otázkou filosofickou, nikoli medicínskou. *Tempus Medicorum* 27, 2018, 10.

KÜBLER-ROSS, E., Odpovědi na otázky o smrti a umírání: etický manuál pro mediky, lékaře a sestry. Praha: Tvorba, 1995.

KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kol. Listina základních práva a svobod. Velký komentář. Praha: Leges, 2022.

MADLEŇÁKOVÁ, L. Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Praha: Linde, 2012.

MCLAIGHLIN, E., MUNCIE, J. *The Sage dictionary of criminology*. London: Sage, 2001.

LAURIE, G.T. HARMON, S.H.E., DOVE, E.S. *Mason & McCall Smith's Law and Medical Ethics*. Eleventh edition. Oxford: Oxford university press, 2019.

LAURIE, G.T., HARMON, S.H.E., PORTER, G., Mason and McCall Smith`s Law and Medical Ethics, tenth edition. Oxford: Oxford university press, 2016.

PAVLÍČEK, V. et. al. Ústava a ústavní řád České republiky: Komentář. 2. díl. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání, Praha: Linde, 1999.

PETERKOVÁ, H. Trestní odpovědnost lékaře při ukončování léčby pacienta. Disertační práce, vedoucí CÍSAŘOVÁ, D. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. Akademický slovník cizích slov. A-K. Praha: Academia, 1995.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. Akademický slovník cizích slov. L-Ž. Praha: Academia, 1995.

PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. Velký sociologický slovník. Svazek 2. P-Ž. Praha: Karolinum, 1996.

PTÁČEK, R., BARTŮNĚK, P. (eds.) Eutanázie pro a proti. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. Praha: Mladá Fronta a.s., 2019.

ROSYPAL, S. a kol. Nový přehled biologie. Praha: Scientia spol. s r.o. 2003.

ROZSYPALOVÁ, M., Přístup ke smrti v moderní společnosti prostřednictvím analýzy filmu. Diplomová práce, vedoucí FUJDA, M. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2019.

SHABAS W.A. The European Convention on Human Rights: A Commentary, Oxford: Oxford University Press, 2015.

SCHNEIDERMAN, L. J. Obejmi svou smrtelnost: nelehká rozhodnutí v éře medicínských zázraků. Praha: Cesta domů, 2021.

SIMESTER, A.P., VON HIRSCH, A. Crimes, Harms and Wrongs. On the Principles of Criminalisation. Oxford. Hart Publishing Ltd, 2011.

ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O. HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M. a kol. Trestní právo hmotné 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2022.

ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. a kol. Trestní právo hmotné 7., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.

ŠUSTEK, P., HOLČAPEK T. a kolektiv. Zdravotnické právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016.

TIERNEY, J. Criminology: theory and context, 3rd edition. New York: Routledge, 2013.

VÁCHA, M.O., KÖNIGOVÁ, R., MAUER, M., Základy moderní lékařské etiky, Praha: Portál, 2012.

VOZÁR, J. Pojem euthanasia. *Právník*, 1996, č. 3.

WALKATE, S. – Criminology: The Basics. New York: Routledge, 2016.

YOUNG, R. Medically Assisted Death. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. VIII. svazek. Praha: J. Otto, 1909.

Ilustrovaný encyklopedický slovník: (a-i) Praha: Academia, 1982.

Elektronické zdroje

BAŇOUC, H., BAROŠ, J., BOBEK, M., JÄGER, P., KOKEŠ, M., KYSELA, J., LANGÁŠEK, T., MOLEK, P., POSPÍŠIL, I., ŠIMÁČKOVÁ, K., ŠIMÍČEK, V., WAGNEROVÁ, E., WINTR, J. Listina základních práv a svobod: Komentář. [online] Wolters Kluwer, 2022. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

BĚLOHRAD R., Normativní etika poznámky k přednáškám [online], [cit. 26. 9. 2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2010/PH1110/um/normativni_etika_poznamky_Belohrad.pdf

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. 3. přeprac. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1993.

ČERNÝ, D. Eutanázie a dobrý život: proč je eutanázie (někdy) morální. [online] *Vnitřní lékařství*, 2018. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/04.pdf>

ČERNÝ, D. Lidský život jako dobro: proč je eutanázie morálně nepřijatelná, *Vnitřní lékařství*, [online] 2018. Dostupné z: <https://casopisvnitrnilekarstvi.cz/pdfs/vnl/2018/03/05.pdf>

DE MENEZES, MB; SELLI, L., DE SOUZA, A.J. Dysthanasia: Nursing professionals' perception. [online] *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 2009. Dostupné z: <https://www.scielo.br/j/rlae/a/CFMqDTrZBL3xrSmShJbMqPv/?lang=en>

GEORGE, R.P. Making men moral: Civil Liberties and Public Morality. [online]. Oxford: Claredon paperbacks, 1995, [cit. 19.10.2023]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/book/4019/chapter/145663438>

GRAY, R.L. Eliminating the (absurd) distinction between malum in se and malum prohibitum. *Washington University Law Quarterly*, [online] 1995, s. 1369–1373. Dostupné z: <https://journals.library.wustl.edu/lawreview/article/4058/galley/20891/view/>

HENDRYCH, D. Právníký slovník. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, [online] 2009, Beckovy odborné slovníky. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwpw64zrgu&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

HUSSEINI F., BARTOŇ M., KOKEŠ M., KOPA M. a kol. Listina základních práva a svobod. [online] (1. aktualizace), Praha: C.H.Beck, 2021. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgfpwk232ge4texzrfzrwyng#>

MEIER, D. et al. A National Survey of Physical-Assisted Suicide and Euthanasia in the United States. *New England Journal of Medicine*, [online] 1998. Dostupné z: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM199804233381706>

MUNZAROVÁ, M. Co mluví i dnes proti eutanazii? [online] *Zdravotnické právo v praxi*, 2006, č. 1. Dostupné z: <http://solen.cz/pdfs/pra/2006/01/01.pdf>

LAGERWEY, W. Euthanasia Case Laeewarden – 1973. *Issues in Law and Medicine* [online] 1987–1988. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ilmed3&i=459>,

LEMMENS, T., DICKENS B. Canadian Law on Euthanasia: Contrasts and Comparisons. [online] *European Journal of Health Law*, 2001, vol. 8. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/eurjhlb8&div=21&id=&page=&collection=journals>

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. [online] 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C.H. Beck, 2023. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpw2nrql4zc443cl4zdamjlsl44dsx3qmyzdg>

RITZER, G., STEPINSKY, J. Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots: The Basics. Sixth edition. [online] 2022. Dostupné z: https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/90210_book_item_90210.pdf

RACHELS, J. Active and Passive Euthanasia. *New England Journal of Medicine* 78, 1975 s. 79-80. Dostupné z: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM197501092920206>

SMIES, J.T., The Legalization of Euthanasia in the Netherlands. [online] *Gonzaga Journal of International Law*, 7, 2004 [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/gjil7&collection=journals§ion=5&id=&print=section§ioncount=1&ext=.pdf&nocover=&display=0>

SNEIDERMAN, B., VERHOEF, M. Patient Autonomy and the Defence of Medical Necessity: Five Dutch Euthanasia Cases. *Alberta Law Review* vol. XXXIV no. 2, [online] 1996. Dostupné z: <https://albertalawreview.com/index.php/ALR/article/download/1086/1076/1183>

SPANZI, M. Is There a Difference Between Passive and Active Euthanasia? [online] *Books&Ideas*, 2014. Dostupné z: <https://laviedesidees.fr/Is-There-a-Difference-Between>

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, [online]. 2023. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgnpwk5tlgiys443cl4zdambzl42dax3qmyytima>

VOJTEK, P., PÚRY, F. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. *Soudní rozhledy*. [online] 2017, 23(11). Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembrg5pxg4s7geyv6mjsl5zv6mzuguayxggyjrge&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search-facets>

WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2/komentar-wkcr-c-2-1993-sb-listina-zakladnich-prav-a-svobod-komentar#>

Seznam použitých právních předpisů

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Vyhláška č. 120/1976 Sb. ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV.ÚS 639/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018 sp. zn. III. ÚS 309/16

Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16

Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

Haas proti Švýcarsku, rozsudek EÚLP, ze dne 20. června 2011, stížnost č. 31322/07

Pretty proti Spojenému království, rozsudek EÚLP ze dne 29. července 2002, stížnost č. 2346/02.

Koch proti Německu, rozsudek EÚLP, ze dne 17. prosince 2012, stížnost č. 497/09

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky ze dne 19. února. 1985, sp. zn. 3 To 8/85

Rozsudek ve věci Airedale NHS Trust proti Blandovi, ze dne 9. prosince 1992, [1993] 1 All ER 821

Carter proti Kanadě (Attorney General), 2012 BSCS 886, [2012], rozsudek Nejvyššího soudu Britské Kolumbie, ze dne 15. června 2012

Carter proti Kanadě (Attorney General), 2015 SCC 5, [2015], rozsudek Nejvyššího soudu Kanady, ze dne 6. května 2015

Seznam ostatních zdrojů

Doporučení představenstva České lékařské komory č. 1/2010

Důvodová zpráva k č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Je tu petice proti potratům. Senátoři ale hájí právo ženy rozhodovat o sobě. In: idnes.cz [online] 2023. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/senat-petice-proti-potratum-za-obnoveni-legislativni-ochrany-lidskeho-zivota-od-poceti.A230731_112735_domaci_kop

Katechismus katolické církve. Přeložil KOLÁČEK, J. Praha: Zvon, české křesťanské nakladatelství, [online] 1995. Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/KKC.pdf>

Kdy přesně nastává okamžik smrti? Odpověď přináší mezinárodní studie. [online] 2021. Dostupné z: <https://www.lf1.cuni.cz/kdy-presne-nastava-okamzik-smrti-odpoved-prinasi-mezinarodni-studie>

Kurare. In: Velký lékařský slovník [online]. Dostupné z: <https://lekarske.slovniky.cz/pojem/kurare>

Mercy killing. In: Wex, 2020. [online]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/mercy_killing

Průzkum: Většina Čechů je pro svobodu rozhodování o interrupcích a eutanázii. In: Česká tisková kancelář [online] 2023. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2380807>

Reportéři ČT: Obchod s nadějí II, In: Česká televize [online] 2016. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/216452801240020/video/475045>

Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1763 (2010), ze dne 7. října 2010

Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory: Etický kodex České lékařské komory

Wet toetsing levensindebegeleiding van ouderen op verzoek. In: Tweede Kamer [online] 2020
Dostupné z: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?dossier=35534&id=2020Z14112>

WMA Declaration on Euthanasia and Physician-Assisted Suicide, Adopted by the 70th WMA General Assembly, Tbilisi, Georgia, October 2019. in: World Medical Association [online].
Dostupné z: <https://www.wma.net/policies-post/declaration-on-euthanasia-and-physician-assisted-suicide/>

Kriminologické aspekty eutanázie

Abstrakt

Předmětem této diplomové práce je analýza problematiky eutanázie v kriminologickém kontextu. Cílem práce je představit eutanázii ve všech jejích formách a dokázat, že i přes velmi rozdílnou kvalifikaci jednotlivých forem v českém trestním právu, se z etického a zejména kriminologického hlediska jedná o činy, které by při dodržení jejích definičních znaků, jako je dobrovolnost této volby a plné žadatelově duševní způsobilost k takovému rozhodnutí, jeho pozornost neměly vyvolávat.

Práce je členěná do pěti kapitol, v první kapitole jsou vymezeny pojmy, se kterými je v práci dále pracováno. Druhá kapitola se věnuje eutanázii v kontextu českého právního řádu. Ve třetí kapitole je představena teorie kriminalizace, která je následně aplikována na eutanázii. Čtvrtá kapitola se věnuje žadateli o eutanázii a zaměřuje se na důvody žádosti o ukončení vlastního života, přičemž tato úvaha je objektivizována na podkladě teorie kvalitního života. Závěrečná pátá kapitola je zaměřena na vykonavatele eutanázie a jeho motivaci k vyhovění žádosti i přes možnou kriminalizaci takového jednání, byť na základě nepřesného rozdělení konání a opomenutí, resp. zavinění.

Klíčová slova: eutanázie, teorie kriminalizace, kvalita života

Criminological aspects of euthanasia

Abstract

The subject of this thesis is the analysis of euthanasia in a criminological context. The thesis aims to present euthanasia in all its forms and to prove that despite the very different qualifications of these individual forms in the Czech criminal law, from the ethical and especially from the criminological point of view, these acts should not attract its attention if the defining features of euthanasia, such as the voluntary nature of this choice and full mental capacity for this decision, are observed.

The thesis is divided into five chapters, with the first chapter defining the terms with which the thesis is concerned. The second chapter deals with euthanasia in the context of the Czech legal system. The third chapter introduces the theory of criminalization, which is then applied to euthanasia. The fourth chapter is devoted to the applicant for euthanasia and focuses on the reasons for the request to end one's own life; this consideration is made objective based on the quality-of-life theory. The final fifth chapter focuses on the euthanasia performer and the motivation for complying with the request despite the possible criminalization of such an act, even though it is often based on an imprecise distinction between acts and omissions or culpability.

Key words: euthanasia, theory of criminalization, quality-of-life